Radonova, Marysa Bosacka
Salony

PG
5038
R28S3

DUCH A SVĚT

52.

SALONY.

S dobovými podobiznami.

NAPSALA

M. B. ŠÁRECKÁ.

Cena Kč [illegible]

(Na ven. Kč [illegible] včetně přír.)

FTOPIČ v PRAZE

Abychom usnadnili výběr uměleckých drobností k výzdobě příbytků i ke krášlení toilety, zařídili jsme ve svém závodě

Oddělení uměleckého průmyslu,

kde lze
si prohlédnouti
a koupiti uměleckou
i lidovou keramiku, sklo,
bronz, hračky, krajky, vyšívky,
batiku, korále, práce tepané umělecké vazby atd.
i j. umělecké výzdobné předměty pro salony i domácnost.

Račte nás navštíviti a oddělení si prohlédnouti:

ÚSTŘEDNÍ
UMĚLECKY ZÁVOD
F. TOPIČ,
V PRAZE, Národní tř. 11.

DUCH A SVĚT

M. ŠÁRECKÁ:

SALONY.

S dobovými podobiznami.

F. TOPIČ, PRAHA.

DVCH A SVĚT
DVCH A SVĚT
DVCH A SVĚT
DVCH A SVĚT
DVCH A SVĚT
DVCH A SVĚT
DVCH A SVĚT
DVCH A SVĚT
DVCH A SVĚT
ZKNIH

„DUCH A SVĚT"

SBÍRKA POPULÁRNĚ POUČNÉ ČETBY.

POŘÁDÁ J. EMLER.

1. Dr. *K. Hoch*, Noviny.
2. Dr. *V. J. Hauner*, Válka.
3. Prof. dr. *J. Matiegka*, Duše a tělo. (Illustr.)
4. Dr. *O. Ševčík*, Kartely.
5. Dr. *F. X. Harlas*, Jaroslav Čermák. (31 obr.)
6. Prof. Dr. *A. Brožek*, Zušlechtění lidstva.
7. Dr. *H. Opočenský*, Protireformace v Čechách.
8. Dr. *R. Roličeк*, Život venkova.
9. Doc. Dr. *B. Ježek*, Drahokamy. (Se 6 obr. příl.)
10. Ing. *Karel F. Čáska*, Využití tepla.
11. Ph. Dr. *A. Matějček*, Umění 19. století.
12. Doc. Dr. *V. Dvorský*, Přímoř. země říše Rak-uh.
13. Prof. Dr. *J. V. Šimák*, Hus a doba před ním.
14. Ing. *Stan. Špaček*, Péče o invalidy a jich pracovní výchova.
15. *Renáta Tyršová*, Lidovýkroj v Čechách, na Moravě a ve Slezsku.
16. Dr. *V. Nedoma*, Ochranná péče o mládež v cizině i u nás.
17. Prof. Dr. *J. A. Theurer*, Ochrana budov proti blesku.
18. Doc. Dr. *A. Novák*, Kritika literární. Metody a směry.
19. Doc. Dr. *Arne Novák*, Kritika literární. Zásady a prakse.
20. Prof. Dr. *K. Engliš*, Sociální politika.
21. Prof. Dr. *Edv. Babák*, Výživa rostlinami.
22. Insp. *L. Weigner*, Lidové a národní umění.
23. Prof. Dr. *Č. Zibrt*, Kouzelný proutek.
24. Dr. *O. Fischer*, Otázky literární psychologie.
25. Dr. *J. Sv. Procházka*, Ochranné oblasti přírodní. (Ill.).
26-27. Dr. *E. Siblík*, Tanec.
28. Prof. *Z. Kobza*, Potraviny.
29. Ing. *Fr. Štěpánek*, Zázraky moderní lučby.
30-31. Prof. Ing. *Vlad. List*, Elektrisace po válce.
32. Prof. Dr. *Ed. Babák*, Život a teplo.
33. Dr. *Jiří Guth*, O jídle a pití jindy a jinde.
34. Dr. *Karel Čapek*, Pragmatismus.
35-36. Ph. Dr. *Jar. Šafránek*, Elektřina ve službách lékařských.
37. Dr. *K. Amerling*, Jan Ev. Purkyně, badatel, a reformátor.
38. Prof. *Cyril ryt. Purkyně*, Moře, kolébka zemí.
39. *Fr. Frýdecký*, Mladé Slovensko.
40. Dr. *A. Kolář*, Řecká komoedie
41. Dr. *Karel Kavina*, Houby.
42. Dr. *Ivan Žmavc*, Úvod do sociální energetiky.
43. Dr. *Tom. Trnka*, Proudy v současné filosofii.
44. Ing. *B. Mansfeld*, Bohatství z ovoce.
45. *V. K. Blahnik*, Umění divadelní.

46. *Dr. J. Guth,* **O hostinách a hodokvasech.** V tisku.
47. *JUDr. B. Linhart,* **Smlouva o mír s Německem a náš stát.**
48. *Dr. B. Čejka,* **Jedovatí obratlovci, jejich jedy a ochrana proti nim.**
49. *MUDr. J. Brdlík,* **Zdravé dítě.**
50. *Dr. J. Šimák,* **Od Kostnice po Lipany.** V tisku.
51. *MUDr. J. Kettner,* **Poučení o pudu pohlavním.**

Ve vydávání se pokračuje. — Cena jednotlivých svazků od K 2 do K 6·80. — Koupiti lze u všech knihkupců.

DUCH A SVĚT

SPISY POPULARNĚ POUČNÉ
POŘÁDÁ JAN EMLER.

52.

M. B. ŠÁRECKÁ:

SALONY.

S dobovými podobiznami.

F. TOPIČ, PRAHA.

SALONY.

S dobovými podobiznami.

NAPSALA

M. B. ŠÁRECKÁ.

F. TOPIČ, PRAHA.

VŠECKA PRÁVA VYHRAZENA.

PG
5034
I25S3

Tiskl „Veleslavín" spol. s r. o. Praha V. č. 24. — 1920.

Vysoce vážené slečně

JOSEFĚ PONCOVÉ,
profesorce Vyšší dívčí školy v Praze,

s hlubokou úctou

věnováno.

Dokončujíc svou práci o vývoji salonu, cítím se povinna vysloviti své díky všem, kdo práci tuto mi usnadnili, zejména dámám, které mi se vzácnou ochotou propůjčily své vzpomínky pro kapitolu o českých salonech, a to: paní Boženě Augustinové, paní Libuši Bráfové, paní Heleně Konrádové-Röslerové, spisovatelce paní Anně Lauermannové, paní Anděle Randové, spisovatelce paní Růženě Svobodové, paní Evě Vrchlické a Em. Lešetickému z Lešehradu. Panu universitnímu docentu Ph. Dru Prokopu M. Haškovcovi a panu Ph. Dru Ant. Dolenskému děkuji za laskavé označení neb zapůjčení některých pramenů.

V Praze dne 18. února 1918.

MARYŠA B. ŠÁRECKÁ.

PŘEDMLUVA.

Pod slovem „salon“ nutno viděti výkvět zjemnělého estétství, jeho vrchol, sladké požitky ducha i smyslů, jaké může dáti pouze vybraná společnost, kde každý jednotlivec uvědomil si svou individualitu, svou velkost zdánlivou či skutečnou, ale vždy skvělou. Salon jest estétství, jemuž duch i krása žen dodává glorie, je často kusem neuskutečněné utopie, jakousi Thelemou Rabelaisovou či aspoň onou zahradou Boccacciovou, kam uchylují se estéti v době zkázy zuřící v okolním světě. Renaissance je tvůrkyní tohoto útvaru společenského, jejž stvořil obdiv k člověku.

Salony jsou opakem života eremitů; středověk je ve znamení onoho osamělého, kontemplativního života, jehož znakem jsou Abelard a Heloisa ve své mystické vášni, znakem salonů však je muž světa, který neslouží Bohu, ale kráse světa, své osobnosti. Salony jsou aristokratické, ať již ovládají je aristokraté skuteční či měšťanstvo, jež snaží se, aby šlo v jejich stopách. Zde kvete kult úspěchu, vznikají typy velkých diplomatů, básníků hýčkaných společností, lidí velkého světa; vše, co má talent, bohatství, krásu, vzdělání vystupuje na ozářeném jevišti zvaném salony. Salony jsou kus kulturní historie, součástí dějin re-

naissance, jež trvají až po naše dny. Vše zjemnělé, zkrášlené soustřeďuje se v nich; jsou uměleckým dílem společenského styku, velcí herci světa vystupují na jejich parketách a sklízejí bohatší, skvělejší vavříny nežli herci na divadle.

Jiná žena nežli středověká kráčí ozářenými salony. A kráčí jimi jiná láska nežli ona spirituelní, jež má lilie v ruce, ne žena něžná a domácká, jež spokojuje se dětským úsměvem a radostmi krbu. Středověká žena, jak přál si ji ještě Dante, zmizela s renaissancí. Není již mezí pohlaví, žena nabývá tím vlivu, jakého před tím nikdy neměla, je střediskem společnosti, její královnou, representačním zjevem, triumfujícím krásou. Castiglione přisuzuje jí již schopnost chápati vše, co chápou muži. Žena-mužatka není za renaissance vzácným zjevem. A z této nikoli emancipace v moderním slova smyslu, ale z renaissančního kultu ženy, který nejvíce projevoval se v salonech, vyplývá i jejich ráz: žena je střediskem společenského života, jejž ovládá krásou a chytrostí. Mění se rytířský kult ženy, muž přibližuje se jí chytrostí a noblessou i lstivostí, mizí ony kontrasty středověkého kultu ženy, který opěval ji u vytržení mystickými obrazy náboženskými; aby ji na druhé straně krutě trestal, jestliže prohřešila se proti rytíři, pánu a vladaři.

Neapol, dvůr krále Roberta, tento vzor Boccacciových novel, jeho život v tomto ovzduší slavností, maškarád, rozkoší, zpěvu a tance je původní prostředí, z něhož vytryskl tento útvar společenský, zvaný salon. Boccacciova Fiametta kraluje v tomto prvním salonu. V druhé polovici 15. století bují již onen život společenský, jejž nazý-

váme salony, všude, kde jsou duchaplní mužové i ženy, v Benátkách, Římě, Ferraře, Mantově, Florencii, Urbinu, v nádherných villách velmožů i v palácích bohatých kurtisán. A ve Francii, na dvorech uměnímilovných králů a dvořanů je pokračování jeho; i tu je řada královen salonů, v nichž je duše věku, vnitřní historie, která často je v souvislosti s historií, jež odehrává se na bojištích; i v salonech je kus světových tehdejších dějin.

Není možno na omezeném místě vylíčiti všechny ty zjevy, odstíny, pestrý, zářivý, a často i smutný život, neboť moderní člověk po tom, co prožil, nemůže býti jen divákem oslněným slávou renaissance. Kolika hrdinům salonů znělo v duši hořké memento při jejich triumfech, když byli na výsluní slávy: Neskončí to vše popravištěm či bídou a exiliem? Triumfátoři salonů, kavalíři, po nichž hynuly ženy láskou, milostníci králů a princezen jako Lauzun slyšeli jistě často v duši toto memento. Chápeme, proč Voltaire stvořil trpce výsměšnou postavu nobila Popokurantéa, tento skrytý výsměch renaissanční slávy, jejíž konec tušil ve velké revoluci.

Ať salon vladařek, velmožů, kurtisán, velkých přítelkyň či žen, jež byly nejmocnějšími politiky v sukních, byl salon kusem evropských kulturních dějin. Nekonečná řada obrazů střídá se v tomto světě, záře i sláva, tajemné a kruté osudy, lesk ducha i ponurý despotism, rozkoše lásky i stíny marnosti jdou jím v osobách jeho herců a hereček, které před zraky moderního člověka defilují jako stíny, vyvolané z podsvětí. Žili kdysi, měli vše, co mohlo jim dáti umění a společnost, ale na dně těchto bytostí shledáváme se také

s obrazy hodnými Shakespeara, s tragediemi zklamání, vášně a bolesti, jakými jsou tragika života Tassova a konec Cinq-Marsův, tragika ctižádosti, vládychtivosti a lásky rozvíjející se v obrazech plných žáru a smutku.

V 19. století, v století měšťanském, kdy je heslo prospívati ve světě, kdy píší se brevíře úspěchu, jež jsou odvarem Baltazara Graciana, a kdy měšťácký politik je slabou imitací někdejšího l'homme de la cour, má salon již příliš obchodní ráz. A na konec jsou i salony obchodem. Místo dam triumfujících láskou i duchem jsou obchodnice nábytkem a bibeloty. Zmizelo velké gesto renaissance, změnil se život, i vášeň končí obchodním a politickým kalkulem. Zdá se, že velká válka uzavírá opravdu jednu dobu vývoje společnosti lidské, dobu renaissanční, jejíž odlesk nepozbude však nikdy účinku na společnost, byť prostředí její změněno bylo úplně.

RENAISSANCE.

Skoro bychom řekli, že první myšlenku vytvořiti společenská střediska, salony, v nichž skvělé myšlenky mužů pojí se s gracií žen, dali staří trouveři, neboť opěvovati krásné ženy znamená učiniti je středem myšlenek a citů. Kult žen stvořil salon, ať již renaissance byla jeho kolébkou, přece podnět k němu byl dán již ve středověku. V zbožňování Beatrice a Laury je nezemská záře religiosního středověku dopřána ženám pozemským. Za renaissance shasíná spirituelní krása středověku, a bujné veselí a rozkoš nahrazuje tiché zbožňování. Žena z královny nebeské, jakou byla v kultu marianském, stává se vládkyní pozemskou.

Salony renaissanční nemohou vlastně býti zvány salony v pravém slova smyslu; jsouť velmi různorodé, ráz jejich určuje ten či onen dvůr drobných italských vladařů. Podivné jsou rozpory v renaissančním člověku; zločiny a vraždy, výbuchy nezkrocených vášní pojí se v něm s láskou k umění, barbar i umělec je v něm sloučen. Týž muž, který je poskvrněn nejhnusnějšími zločiny nazývá milenku bělostnou holubičkou. A takový člověk vytváří svou touhou po slávě, zálibou v umění a kráse, ba i ve vědě kulturní středisko.

Takový je Sigismondo Malatesta v Rimini, zločinec pekla, ale spolu člověk umělecky založený, který povolává vynikající učence a básníky k svému dvoru. Duší tohoto salonu pověstného condottiera je „božská Isotta", básnířka, ale více žena opěvaná. Kdo dovedl opěvati ruce krásné Isotiny, jako Giusto de Conti, mohl býti jist, že bude míti krásný život v Rimini a slavný pohřeb v kostele sv. Františka.

Krásné ruce Isottiny jsou skoro symbolické pro tyto předchůdce salonů; tyto krásné ruce krotily renaissanční dravce a ukazovaly mimo krvavou dráhu moci na jinou cestu, kudy kráčejí gracie, moudrost a krása. Nevíme, byly-li ženy renaissanční vždy krásné, ale i u těch, u nichž je v rozporu básnický popis jejich zjevu se zachovanými podobiznami, tušíme, v čem byla jejich krása: v jejich renaissančním půvabu. Snad nebyly krásné dle našich názorů a vkusu, ale měly gracii, „jež činí všechno krásným a sladkým". Gracie byla znakem renaissance, měřítkem vzdělání gentildonny; tato ideální dáma, královna salonů renaissančních, měla býti moudrá, duchaplná, prostá pýchy a závisti, dobrá, ušlechtilá, spojující v sobě ctnosti hospodyně a dámy společnosti, ducha živého a rozmarného, který rozhoduje o ctnostech kavalírů.

Jestliže na dvoře Isottině v Rimini vládne duch starých trouverů, je ve ville Medicejských v Careggi duch humanismu. V křišťálovém vzduchu okolí Florencie, v zahradách, z nichž je rozhled do údolí Arna, jakoby ožívala stará utopie, filosofie epikureismu, virtuosní umění žíti. Cosimo de Medici stvořil tento svět, v němž byli filosofové i dívky z venkova tančící a laškující kava-

líři, dámy, umělci, kruh krásných a chytrých žen, k jichž chvále se pěly zpěvy v průvodu kytary. Zde Marsilio Ficino, překladatel Platona, improvisoval své hovory o lásce, starý Poggio Braccioloni bavil společnost pikantními „facetiemi", učený Filelfo a bibliofil Niccolo Nicoli zúčastnili se těchto platonských symposů. Půl Akademie platonská a půl salon s celým ovzduším dobrodružství lásky, byl dvůr Cosimův.

Za vnuka Cosimova Lorenza il Magnifica stal se salon ve ville Careggi salonem velkého světa; Lorenzo byl typem mecenáše, který nedovede býti blahosklonným, pěstí eleganci a umění s pravou rozkoší renaissančního člověka. Smyslný epikureism zpívá v jeho kanzonách staré horácovské carpe diem. Lorenzo je obklopen různými osobnostmi zcela odlišnými tak, že obraz života ve ville Careggi je bohatý a pestrý: veselý duchovní Matteo Franco je Musou komickou, Angelo Poliziano, latinský básník, je skutečný poeta, všímající si i duše lidu. Marsilio Ficino, smiřující platonství s křesťanstvím představuje typ filosofa tohoto kruhu, a záhy zesnulý Pico de la Mirandola, encyklopedista renaissance, je postava, jež byla zázrakem renaissance, jak byla v něm sloučena svěžest mládí s aristokratickými způsoby a obrovskou učeností.

Symposia, pořádaná na počest antických mudrců, kdy předčítal se Platonův spis „Hostina", kdy filosofické úvahy skrývaly milostné úsměvy a vášně, ukazují jak více než učenost vládla v Careggi láska.

Salony Medicejských mají v Cosimovi a Lorenzovi své krále, dvůr mantovský má svou královnu.

Je to jedna z nejkrásnějších ženských postav renaissančních, „la prima donna del mondo", Isabella d'Este. Byla nejen v Italii vzorem nejjemnější kultury společenské, u ní bylo středisko světa kulturního. Palác Colonnů v Římě, kde sídlila, byl dostaveníčkem všech, kdo vynikali duchem, uměním a vybroušenými mravy, a toto ovzduší přenesla na dvůr mantovský, když stala se ženou Gianfranceska Gonzagy.

U Isabelly z Este je stejně vyvinutý smysl pro kulturu i společnost, má potřebu sdílnosti, krásy a sladké snášenlivosti. Její takt jde tak daleko, že promíjí i muži jeho extravagance, ba dává mu i jako průvodkyni na cesty nějakou mantovskou krásku. V jejích očích je zlem jen špatný vkus. Tato renaissanční žena se svou švakrovou Eliškou z Mantovy tvoří nové ovzduší společenské, kde čtou se rytířské romány, pěstují písně a společenské hry, podnikají vycházky a cesty.

Tizianův portrét Isabelly z Este podává dobrý názor na tuto renaissanční kněžnu. Nemluví z něho smyslná krása, ale velké oči Isabelliny dívají se smírně do světa! Je to královna salonu, jež v bohatém renaissančním kroji jde světem nejen slávy a lesku, ale i ducha a krásy. Jeptiška Osanna stejně jako hrabě Castiglione a kardinál Bibbiena těší se jejímu přátelství, dva různé světy, jež smiřuje Isabella svým taktem: šibala Bibbienu, velkého ctitele dívek svého dvora i náboženské blouznění jeptiščino.

Málokteré ženě podařilo se uskutečniti ideál harmonického života jako mantovské paní. Nezná žárlivosti, miluje sama společnost krásných žen, a z bytosti její řine se líbezná laskavost tak, že

právem je považována za nejrozkošnější ženu Italie. Tizianův portrét nepředstavuje oslňující krásku. Ale není v ní nic demonického, nebouří dravčí pudy, a jemná kultura mluví, že družina jejích krásek počínala si rozpustile i mimo Mantovu, na karnevalech v Miláně a v Bologni. Žena, která horší se nad kluzkostmi komedie „Kalandrie", provozované na její počest v Římě, je shovívavá k reji lásky a milostných dobrodružství svého okolí.

A této vyrovnané královně společenského taktu nebyla cizí ani prozíravost ve věcech praktických: neměla mnoho prostředků hmotných, a přece udržela si přednost, že byla nejen vládkyní mody, ale i v říši umění a ducha. Byla diletantkou v této říši, ale diletantkou rozkošnou, neboť i v tom byla umělkyní života, tvůrkyní onoho nejvyššího půvabu, bez něhož nelze si představiti salony: jiskření ducha, ohňostroje krásy, zářících úsměvů a sladkých slov. Její duše žízní po vědění, je vášnivou sběratelkou vzácných tisků a uměleckých děl; Dante, Petrarka a Boccaccio jsou v její knihovně vedle rytířských románů. Mantegna, Bellini, Costa, Dossi a Peruggino pracovali pro ni. Její soukromé pokoje, „rajské pokoje" a „studovnička" v Reggiu nečiní nyní toho dojmu jako kdysi, jakoby s Isabellou odešla i duše věcí. Okolí její, pokud můžeme si je zkonstruovati ze zachovaných památek, je zpola museum, zpola budoir, kde malby, mince, starožitnosti, umění, literatura, vše soustředilo se v obraz rozkošné renaissanční pospolitosti, v jediné umělecké dílo umělkyně života.

Salon Isabellin byl uměleckým dílem, které předčilo salony bohatší, nádherné dvory již tím, že

uskutečňovalo nejvíce ideál salonu. Tato žena, jež znala cenu každé krásné vteřiny života, odstraňovala všechnu disharmonii, její duch nebyl úzký, aniž hnán nezkrotnou touhou po moci a slávě. Velké slunce renaissance září v tomto životě, šelmovský úsměv, láska ke kráse a rozkoš z uměleckých požitků nedružily se nikdy tak, jako v ovzduší této ženy, jež ocenila i prožila čistě ženskými citem všecky půvaby života, a dovedla je sloučiti v krásný obraz zjemnělé kultury, i když trpce pociťovala, že nemá prostředků k mecenášství.

Jestliže zjev Isabellin je světlý a vyrovnaný, je zjev Lukrecie Borgie jejím opakem, vyvolávaje představu krutých a dravých renaissančních lidí, kteří mezi vraždami a orgiemi naplňují svůj život. Burkhardt ve svých dennících vylíčil takové slavnosti na dvoře Borgiů; v sálech, kde nedávno byly smyty stopy krve zavražděných, tančily nahé kurtisány, rozněcujíce stařeckou fantasii a bavíce vznešené diváky obscenními výjevy. A mezi diváky je i Lukrecie Borgia, jež se nezardívá, považujíc toto divadlo za samozřejmé, a usmívajíc se vtipům papeže, svého otce, a lichotkám bratrovým. Jako vévodkyně ferrarská je Lukrecie Borgia nádherný renaissanční zjev podmaňující si lidská srdce. V této ženě jakoby byly dvě duše. Básníci slaví ji jako nejkrásnější a nejctnostnější dámu, je jim „božskou Lukrecií“ a „nejkrásnější pannou“. O povahu Lukreciinu může býti spor; byla jistě žena svobodná, ale kolik je chvalořečí na ni, jichž původ nutno hledati jen v knížecí štědrosti této „dámy svůdné a opravdu graciesní“. Byla nástrojem v rukou svého vládychtivého pří-

buzenstva, zasnubována a rozlučována, jak kázaly mocenské zájmy, politické ohledy. Její vzdělání bylo daleko za vzděláním Isabellinym, ale zjevem i nádherou poutala vynikající básníky a humanisty renaissanční, takže dvůr ferrarských byl považován za první společenské středisko v Italii.

Ferrara je v té době městem blahobytu, dějepisci libují si, jakými lahodami oplývá. Ale více než dobré bydlo lákalo sem básníky mecenášství rodu Este, neboť literární společnost Lukreciina je nejen z učenců a básníků, ale i z obratných causérů a vtipkářů. Lukrécie hostí největšího italského taškáře Alda Manutia a zároveň vtiskuje ráz literatuře, neboť její pochvala znamená literární úspěch. Ariosto opěvá ji v „Zuřivém Rolandu", ač tento král básníků, povahou melancholický snílek, objevoval se zřídka na slavnostech Lukreciiných.

Dvůr ferrarský, kde skončila kdysi na popravišti Parisina, má zářící slávu i krvavé stíny: padl tu v obět zákeřným vrahům i mladý Ercole Strozzi, jenž opěval Lukrecii vášnivými verši a vzbudil žárlivost Alfonsovu. Krvavá dramata žárlivosti nebyla zde řídkým zjevem, královna renaissančních salonů neznala slzí, soucitu, a tragické případy byly brzy zapomenuty. I salon Lukreciin ztichl, když odešel její velký zbožňovatel Benátčan Pietro Bembo, a když papež Julius II. dal do klatby ferrarského vládce z politických příčin. Víc nežli slávou a nádherou proslul dvůr ferrarský tím, že hostil Ariosta a Tassa. Dvůr ferrarský znamená vyvrcholení smyslných i estetických požitků; byly tu typy umělců života v pohádkové nádheře, která podobně jako nádhera orientálská slučovala slávu

a krutost, lásku a smrt, krvavá dramata a nejbujnější maškarády a slavnosti. I umění vtiskují tyto slavnosti ráz, výtvarníci kreslí a malují slavnostní průvody, básníci píší triumfální zpěvy. Ale stíny smrti a vraždy týčí se za touto slávou renaissance, jíž prochvívá horečná snaha vyžít každý okamžik, na dně tohoto lesku tají se melancholie hrobu.

Kult vlastního já nebyl nikdy tak vyvinut jako za renaissance. I zločiny byly posuzovány velmi shovívavě, brzy zapomínány, a za takových poměrů je vysvětlitelno, proč skvělým renaissančním dravcům holdovali i největší mužové ducha a králové v říši umění: Tizian a Leonardo. Krutí a skvělí vládcové té doby neznali svědomí ani lítostu nad zločiny; pokrytectví, lichotnictví nikdy nemělo půdy lepší než v oné době a dějepisci slaví dokonce jako zvláštní ctnost, dovedl-li se velmož mistrně přetvařovati. Dílo Macchiavelliho je věrný obraz duše toho věku; hýřivá obraznost, lstivost, smyslnost a nejhlubší demoralisace vládne v tomto světě, který zná všechny umělecké požitky a dojmy, mimo něhu a poesii srdce.

Typický obraz společnosti italské zanechal známý dvořan Baltazar Castiglione ve své knize „Cortigiano", jež líčí plasticky společenské večery, jaké Castiglione sám prožil na dvoře Alžběty Gonzagy v Urbinu. Tento lombardský šlechtic kreslí tu v duchaplných rozmluvách obraz renaissančního člověka, dokonalého světáka, který snaží se zjasniti si život platonskou láskou. Ideal dvořana Castiglionova je člověk, který živostí ducha, důmyslem, roztomilostí a výmluvností dodává životu

půvabu, a ve volných rozmluvách o lásce, literatuře a umění vyvíjí všechnu skvělost ducha.

A konečně skvělostí a nádherou předstihuje dvory vévodské Řím papežský za Lva X. Zde teče zlato proudem, a slavnosti mají ráz pohádkový. I v denní život středních vrstev římských proniká ona milovnost nádhery, Římanky chodí i doma v přepychových oděvech a mladíci v baretech a malebných krojích oživují ulice. I hostiny papežské, kde není sice dam, ale za to mniši vtipkáři baví společnost, jsou téhož bujného rázu: přednášejí se básně, jichž autorům prší zlato z papežského měšce a vysoká důstojenství. Vše, co umění mohlo poskytnouti, soustřeďuje se zde, by dodalo slavozáře dvoru papežovu. Od stanzí Raffaelových až po chvalořeči obdarovaných chuďasů, vše zpívá píseň k chvále prvního velmože světa, nádhory milovného papežství renaissančního.

Lev X. miloval hry, šachy i divadlo. Na divadle papežově byly provozovány i hry oplývající drsnými vtipy. Vedle komedie „Calandrie", plné mythologických scen, v nichž za zvuku hudby houpala se Venuše, uprostřed tančících amoretů, na voze taženém hrdličkami, mávajíc hořící pochodní, byla provozována hrubá fraška, v níž vedlo se zle mnichu, který napsal špatné verše. A papež se bavil výborně při této exekuci.

Společenský život papežského Říma soustřeďoval se za Julia II. a Lva X. ve ville Farnesině, vystavěné v letech 1509—1510 Agostinem Chigim na pravém břehu Tibery. Chigi byl bankéřem papežů, ať potřebovali peněz na válku, či nádherné stavby, umělecká díla neb slavnosti. I slavné hostiny, některé podivného rázu, byly součástí to-

hoto společenského života. O nádheře jejich vypravují obrazy Paola Veronese a současné popisy. V pořádání hostin proslul kardinál Pietro Riario; nejkuriósnější hostinu však uspořádal bankéř Lorenzo Strozzi v sále potaženém černým suknem a dekorovaném lebkami. Stůl byl rovněž pokryt lebkami a kostmi, ale pod tím strašným inventářem smrti byly vybrané lahůdky, jež hostitel nabízel zděšeným hostům.

Není vše rozkoš a gracie, co se děje na těchto hostinách Riaria, Chigiho a jiných. I zde stýkají se krajnosti, a z hostiny kultivovaných lidí stává se často hostina Trimalchionova. Chigi byl však vzdělanec, toužící po slávě mecéna; ve Farnesině je dvůr básníku jako na dvoře papežském dvůr výtvarníků. Chigi cení společensky výše výtvarníky než Vatikán, kam až na Raffaela neměli přístupu, poněvadž neuměli latinsky. Salon Chigiho ve Farnesině činí i výtvarníky lidmi salonními. Umělci i dámy, byť života lehkomyslného, oživují tyto sály; byly mezi nimi i takové, které, jak vypravuje Bandello, holdovaly ve dne vědě a literatuře a v noci Venuši. Ale renaissanční lidé neměli v tomto směru přísných, morálních názorů; krásky, jako krásná Imperia, Tullia a jiné jsou modlami nejrozmanitějších osobností římských, a vyběračný Castiglione sám koří se královně kurtisán, Imperii.

Rájem smyslných žen renaissančních jsou Benátky. Cortigiana renaissanční není však řecká hetéra; poměry byly jiné než ve starém Řecku, což jeví se již ze snahy renaissančních lidí idealisovati cortigiany. Dámy společnosti renaissanční byly vzdělané, rovnocenné v tom směru mužům, cor-

tigiany až na malé výjimky nemohly s nimi soutěžiti. Cortigiany napodobují tudíž, chtějí se zdáti vzdělanými, jsou odleskem vzdělanosti, jež na ně padá, a bylo by omylem, kdybychom jim připisovali velké vzdělání a hlubokého ducha. Tullia Aragona a Veronica Franco píší sice básně, ale o jejich původnost může býti spor. Mnohé slavné kurtisány byly analfabetky, vábily však zpěvem, vkusem v odívu a vtipem. Nejraffinovanější kosmetické prostředky a největší luxus panuje v domech těchto krásek, jež bydlí v palácích a villách, a vystupují jako královny obklopené četným služebnictvem. I v tomto světě renaissančních kněžek Venušiných jsou společenské stupnice; Burkhardt rozeznává „cortesanae honestae", milenky prelátů, vyslanců a velmožů od davu děv pouličních.

Salony benátských kurtisán, jichž ovzduší zachytil skvěle Marten ve své novelle „Cortigiana", mají ráz horké smyslnosti. Jména nejproslulejších cortigian zachovala se v dějinách hlavně tím, že byly přítelkyněmi vladařů a umělců, jako Veronica Franco, jejímiž přáteli byli Tintoretto a Bernardo Tasso, a hostem Jindřich III. V salonech těchto žen scházela se společnost cizích umělců a spisovatelů, ale listy a výroky jejich prozrazují mělké, estetisující nazírání. Rozkošná blondýna, Tullia Aragona, již známe z obrazu Morettova „Herodias", netěšila se dokonce ani v Benátkách velkému nadšení, neboť pověstný vtip Pietra Aretina, jemuž se nelíbila, vyhnal ji z Benátek, kde byl jinak všemohoucím ochráncem kurtisán.

Aretino, typ revolverového spisovatele renaissančního, je spolu představitelem života a ovzduší

benátskych kurtisán. A skoro všechny krásky toho druhu stávají se ve stáří zbožnými. Veronica Franco zakládá asyl pro padlé ženy, Beatrice da Ferrara se postí, bičuje a chodí do kostelů. Karneval jejich života končí popelcem, jako končil u mnohých skvělých zjevů renaissanční slávy.

Smutek a krása tohoto zániku zní nejtklivěji ve zpěvech Tassových. Tasso je pěvec zapadající renaissance, jež měla svou slávu, lesk, krásu, opojení i neřest, nejdojemnější zjev její, který zapěl jí píseň pohřební.

BAROK.

„Hedvábné a pozlacené roucho potřísněné krví," — tak nazval Voltaire 16. století vlády Alžběty, kdy hrubé požitky, malá úcta k lidskému životu a brutální zvyky mísily se s nejvyšší kulturou ducha a nejvytříbenější elegancí společenskou.

Anglická revoluce a vítězství puritanismu na počátku 17. století zasadily těžkou ránu společenskému životu. Krásné ladies, jež slavily triumfy na dvoře Karla I., poznaly s hrůzou, že je konec jejich vlády, a líbivý typ kavalíra s dlouhými kadeřemi, krajkovým límcem a širokým kloboukem, jejž známe z portretů Van Dyckových, musil ustoupiti puritánskému fanatiku s oholenou hlavou a přísně jednoduchým zevnějškem. Vítězná sekta diktovala krutě svou vůli. Podařilo-li se jí však potlačiti na čas slavnosti, divadlo, tanec a maškarády oblíbené na dvoře rozmarné královny Jindřišky a omeziti společenský život na schůzky,

jichž cílem byla společná modlitba a zpívání žalmů, pak nepodařilo se jí zastaviti spontanní proud společenské kultury, který šířil se tehdy ze Španěl po celém civilisovaném světě.

Madrid na počátku baroka přejal dědictví renaissančního Říma. Marně hořlí puritánští filosofové proti tomuto „novému Babylonu", který udává tón v eleganci, módě a umění. Všichni národové pijí tu plnými doušky rozkoš života. Má-li však město ráz kosmopolitický, jest dvůr Filipa IV. uzavřeným světem, kam proniknouti mohou jen umělci, grandové a diplomati, kteří sběratelskou vášní a láskou k umění získali si přízeň královu. Jest to zlatý věk španělského umění, který zrodil Velasqueza, Lope de Vegu, Calderona a Roju. Dům hraběte Olivareza, bývalého ministra, byl dostaveníčkem společnosti umělců a vzdělanců. Zde četl Quevedo své satirické verše a zde dávali Lope de Vega a Calderon předváděti své kusy. Společenský život španělský, jenž řídil se v té době orakulem salonního filosofa Graciana, dosáhl tu nejvyšší uhlazenosti a zjemnění, kterého nebylo, dokud žena byla ze společnosti vyloučena, a dokud španělský hidalgo, jehož personifikací je Don Juan, viděl v ní jen kořisť svých smyslných tužeb.

Španělský vliv proniká též v prvních literárních salonech francouzských, kde udrží se až do dob Mazarinových. Nejslavnější z těchto salonů, hotel de Rambouillet, byl jakýmsi protestem proti drsné mluvě a hrubým mravům převládajícím na dvoře Jindřicha IV. Zvláštní, nový duch vládl v tomto prostředí, odkud mladá markýza de Rambouillet vypudila všechnu licenci a kam přinesla italský,

jemný vkus, jejž podařilo se jí zharmonisovati s romantismem španělským a vervou gallského vtipu. Byla to sličná, duchaplná bytost, vychovaná v Italii, která kouzlem svého temperamentu a své ryze francouzské zdvořilosti dovedla ovládnouti preciósní společnost scházející se vždy ve středu v jejím „modrém saloně". Aristokracie rodu stýkala se tu s aristokracií ducha; velcí spisovatelé, jako stařičký Malherbe, Jean Luis Guez de Balzac, Chapelain a Corneille měli tu svá místa vedle knížat a kněžen z rodu Condé, Conti a Bourbonů. Ti přinášeli sem novinky ode dvora a přetřásali politické otázky, oni předčítali svá díla. Corneille vzbudil tu nadšení svým Polyeuctem, Voiture okouzloval vtipnými hříčkami, v nichž vyplýtval všechno bohatství svého ducha. A markýza sama předkládala svým hostům jako thema hovoru galantní problémy, při jichž luštění bylo třeba dbáti čistoty jazykové. Žel, že tato snaha, která vedla k založení francouzské Akademie, zašla až k absurdním přepjatostem, a že hezké návštěvnice hotelu de Rambouillet libovaly si na konec v affektaci, již zesměšnil Molière ve svých „Préciuses ridicules". Přes všechny tyto stinné stránky náleží však hotelu de Rambouillet zásluha že zahájil elegantní život ve Francii a učinil francouzský jazyk konversačním jazykem celé Evropy. Žádný ze současných salonů, ani Richelieuův Palais Royal, ani salon paní de Sablé, kde La Rochefoucald četl své „Maximes", ani sobotní večírky slečny de Scudéry, kde vládl pedantism učených žen, nedosáhl takové výše a dokonalosti.

Neklidná doba Frondy zasáhla i hotel de Rambouillet a rozptýlila jeho členy. S ním vymírá

společnost, která milovala sentimentalitu nekonečných románů slečny de Scudéry a d'Urféovy Astrée, aby ustoupila nové éře literární a společenské kultury, v níž Francie bude vzorem všemu ostatnímu světu.

Počátek vlády Ludvíka XIV. je feerií střídajících se, nejrozmanitějších zábav, neboť ctižádost Mazarinova snažila se odvrátiti mladého krále od věcí státních a obklopiti ho atmosférou chvilkových požitků. Velká nenucenost a volný tón, nad nímž žasnou dámy starého režimu, jako vévodkyně de Longueville a slečna de Montpensier zvyklé přísné etikettě zašlých salonů, vládne nyní u dvora.

Mladý král zúčastní se reje masopustního chodě pěšky po ulicích a navštěvuje v přestrojení neznámé domy otevřené všem maskám bez rozdílu, tančí a zpívá na scéně, a k velkému pohoršení své sestřenice, tak zvané „velké Slečny" nechce jísti sám podle starého způsobu, nýbrž galantně podává dámám svého dvora z jídel určených pro sebe, ba dokonce zabývá se romantickou myšlenkou se svůdnou neteří Mazarinovou, Marií Mancini. Dvůr nevychází z opojení plesů, jichž scenerie pro změnu je přenesena ze síní palácových do přírody.

Občasné cesty, jež podnikal dvůr Ludvíka XIV. po venkově, vyvolaly zálibu v selském kroji a tanci. Tak ujal se v elegantním světě menuet, pavana a jiné tance vesměs selského původu. Umění tance patří nutně k výchově; proto Molièrův Bourgeois gentilhomme tolik se namáhá, aby se mu naučil, a proto paní de Sévigné, nejlepší re-

presentantka své doby, nazývá Ludvíka XIV. velkým králem od chvíle, kdy dobře s ní tančil.

Tak žije společnost této doby, jejíž zraky upírají se toužebně k Versailles, která každého rána naslouchá kázáním Bossuetovým a večer tleská operám Lullyho neb kusům Racinovým proto, že král-slunce při nich zaslzel a která mistrně je zachycena v dopisech paní de Sévigné a komediích Molièrových. Dávno již je mrtev hotel de Rambouillet, jejž marně pokoušela se vzkřísiti la grande Mademoisselle, je mrtva společnost podléhající kdysi pathetickému heroismu dramat Corneillových. A španělský vliv, tak mocný za mládí Anny Rakouské, zmírá zvolna při večerních serenádách na Cours la Reine . . .

Aristokracie rodu a ducha setkává se nyní ne již v modrém saloně hotelu de Rambouillet, ale v rue des Tournelles, kde nejslavnější kurtisána 17. století, Ninon de Lenclos, která duchem a krásou zastínila svou starší předchůdkyni, Marion Delorme, přijímá každodenně své přátele. Libertinství zkvétalo tu pod ochranou epikurejského filosofa Saint-Evremonda, a mladí muži nalezli tu školu jemných mravů a společenského taktu tak, že nenadarmo bylo řečeno, že jediné, co chybí Ludvíku XIV. je styk s Ninonou.

Nebylo v Paříži duchaplného muže, který by nebyl přítelem této neobyčejné ženy, v níž podle slov Saint-Evremondových pojilo se rozkošnictví Epikurovo se ctností Katonovou. Ne však všichni, kteří byli jejími přáteli, pronikli až do pověstné chambre des élus, která sousedila se žlutým salonem, kde uchvacovala své hosty zpěvem a hudbou. Za to však všichni, kdo tam vnikli, zůstali

jejími přáteli. A když z obavy před náboženským pronásledováním uchýlila se do kláštera, následoval ji tam dav přátel, aby ji zpět vydobyl.

Příčinou této zvláštní úcty, jíž Ninon požívala u současníků, byl vedle její krásy i její podivuhodný duch a charakter. Láska k svobodě a vášnivý, smyslný temperament uvrhly ji do víru rozkošnického života. Byla-li však ženou srdcem, které tak dobře chápalo lásku, měl rozum její logiku a charakter pevnost a poctivost ryze mužskou, která bouřila se proti všemu pokrytectví, pedantismu a pruderii. Jakou rozkošnou filosofií lásky jsou její dopisy! A právě takovou byla její konversace.

Ani ženy velkého světa, vyjímaje paní de Sévigné, nevyhýbaly se žlutému salonu, a Kristina švédská byla při své návštěvě v Paříži tak okouzlena Ninonou, že chtěla ji přilákati k sobě do Říma, kde založila v paláci Riario humanistickou Arkadii, střídajíc tu pole svého rozmaru hovory, jaké byla zvyklá vésti na severu s Grotiem a s Descartesem s pastorálními hrami, jichž ani papežský zákaz nepřerušil.

Nelze si představiti většího kontrastu než tvořily tyto dvě ženy, Ninon, která kouzlem konversace a gracií své bytosti vábila k sobě všechen elegantní svět, a Kristina, korunovaná mužatka, která uváděla jej v úžas výstředností svého chování, jež bylo v zřejmém odporu s vládnoucím, jemným mravem pařížským.

Řím, kde usadila se bývalá švédská královna po dlouhém bloudění Evropou, aby tu uplatnila zkušenosti, jichž nabyla na svých cestách, a kde byla triumfálně přijata, protože přestoupila na ka-

tolickou víru, nepodobal se již nikterak Římu renaissančnímu. Byl to Řím Salvatora Rosy, tohoto nového Rafaela své doby, Řím proniklý vlivem francouzským, jejž přinesla sem Marie Mancini, podobně jako její sestra Hortensie, vévodkyně Mazarinova, zanesla modu francouzské dvornosti a galantnosti do Londýna, který odložil již puritánskou masku od chvíle, kdy Karel II., jejž v den popravy jeho otce nikdo pod trestem smrti nesměl nazvati králem, slavnostně vjel do hlavního města.

První starostí nového panovníka, jehož sobecký a ješitný charakter, prostý vší duševní velkosti a královské důstojnosti hledal v lesku dvorních orgií náhradu za útrapy dlouhého vyhnanství, bylo, aby získal co možno nejvíce peněz, a to ne proto, aby odškodnil šlechtice přišlé na mizinu ve službě jeho otce, ale aby mohl vésti nákladný život a zahrnovati bohatými dary své oblíbence a milenky, z nichž nejhrabivější byla jeho maitresa en titre Lady Castlemaine, později vévodkyně z Clevelandu. Karel II. byl velkým ctitelem krásných žen. Nikdy snad nebylo tolik krásek u anglického dvora jako za jeho vlády, neboť nelitoval obětí, aby je tu udržel. Pyšná Lady Castlemaine dělila se dlouho o jeho lásku nejen s vévodkyní z Portsmouthu a sličnou Miss Stewartovou, ale i s bývalou prodavačkou pomerančů, Nell Gwynovou. Sotva přibyla Hortensie Mazarinova do Londýna, nabídl jí rentu a letní zámek v parku Saint-Jamesském, kam přicházel často na partii bassetu nedávaje se rušiti filosofickým tónem rozprav, jež vedl tu Saint-Evremond, věrný ctitel krásné hostitelky, ani štěkotem psů a mňoukáním koček, neboť salon

vévodkyně byl vždy malým zvěřincem. Syn nešťastného Karla I. místo, aby pomýšlel na zvelebení země, zpustošené revolucí, snažil se jen o to, aby setřásl nudu. V čase, jejž netrávil se svými milenkami a u hracího stolku, bavil se krmením psů a kachen neb pohledem na zápasy boxerů, či jen kohoutů.

Mravy anglického dvora po těžké éře puritanismu, připomínají saturnalie Directoiru po francouzské revoluci. Bujný je život ve Whitehallu, kde rozvášnění hráči házejí zlatem, kde zpívají se frivolní popěvky a kde společnost těžkopádných lordů a půvabných ladies, jichž nedotkla se dosud jemná společenská kultura francouzská, baví se divoce rozpustilými hrami.

Nic není směšnějšího než manželská věrnost, a nic opovržení hodnějšího než žárlivost muže, který střeží svou ženu před záletnými útoky, jako Lord Chesterfield.

Podle Macaulaye je nevěra nutná k výchově kavalíra, právě tak jako znalost frančiny a meč po boku. Kdo by se vyhýbal milostným intrikám, neušel by posměchu a potupnému názvu long-faced puritan.

Není divu, že tato společnost přijala s otevřenou náručí Gramonta, když byl sem vypovězen, protože opovážil se soupeřiti s králem o budoucí paní de Montespan. Všude, kde se objevil, ať v divadle, na plesích, neb při čaji, jejž uvedl Karel II. do mody, byl Chevalier středem společnosti, již okouzloval svými zlomyslnými kousky a originelními nápady, které v Paříži již sevšedněly. Jeho dvojí virtuosita, ve hře v karty a ve

flirtu, skvěle se tu uplatnila: prvou získal obdiv mužů, druhou srdce žen. Nechyběla mu přízeň královská, ani půda pro milostné úspěchy tak, že mohl tu nerušeně pokračovati ve své dobývačnosti, spřádati nitky intrik a přeletovati jako motýl od květu ke květu, až podařilo se Miss Hamiltonové, jedinému čistému květu v tomto neřestném ovzduší, opojiti ho tak, že z dobrodružného kavalíra stal se milujícím manželem.

Chevalier de Gramont je typem salonního hrdiny barokového, oním honnête homme, o kterém se snilo v hotelu de Rambouillet, jako kdysi v Urbinu o cortigianu. Netone již v galantním otroctví, k němuž odsuzovala ho moda cicisbeismu na počátku století, není cavalierem serventem, který musí sloužiti své dámě po způsobu středověkých pážat, býti přítomen její toilettě, baviti ji hrou na mandolinu neb deklamací a odháněti nudu od této krásné loutky pohybující se dle předpisů etiketty. Největší kouzlo jeho spočívá v roztomilosti a vtipu; a tomuto kouzlu podléhají ženy. Živý temperament, dvornost a korektní elegance jsou nutnými vlastnostmi barokového gentlemana. A všechny tyto vlastnosti měl Gramont přes nepříznivé svědectví, jež vydal o něm pomlouvačný Saint Simon, který jako dvořan upadší v nemilost měl mnoho příčin k žárlivosti na miláčka dvora. Zcela jinak líčí ho jeho švakr Hamilton, a i jízlivý bratranec paní de Sévigné, Bussy-Rabutin přiznává mu jeho dobré stránky. Gramont je pravým dítětem své doby, která nemilovala nic tak jako rozkoš duchaplné konversace. Co úsilí bylo tu věnováno kráse myšlenky a slova! Vše vedlo jen k vytříbení hovoru, k nejvyšší eleganci vněj-

ších i vnitřních forem. Umění mluviti stává se uměním žíti.

Salonní kultura francouzská objala brzy svým vlivem celý civilisovaný svět. Viděli jsme, jak vnikla do Anglie a Říma; v Polsku zvítězila přes vášnivý odpor Sobieského, který z patriotismu stavěl se proti ní i přes satirické verše básníka Kochanovského, a velká vlna slovanská přenesla ji do Vídně, kde ztrnulý dvorní život založený na prázdných formách obřadné etikety, bránil dlouho vzniku salonu po francouzském vzoru.

Zatím však co elegance francouzských mravů vítězí po celém světě, zhasíná záře její v samém ohnisku — ve Versailles. Minuly již dny dvorního lesku, minula éra Montespanové, kdy královské sídlo tonulo v přepychu plesů, divadel a improvisovaných zábav, jichž středem byla osoba panovníkova. Galantní život jakoby zmlkl tu zakřiknutý edikty od chvíle, kdy někdejší manželka hrbatého básníka Scarrona stala se tajným sňatkem choti královskou, onou všemocnou paní de Maintenon, která ovládla netoliko srdce stárnoucího krále, ale i celé ovzduší dvorní, a snažila se říditi osudy finančně vyčerpané a nešťastnými válkami vysílené Francie. Šlechta, již touha žíti v blízkosti krále-slunce vedla do Versailles, má nyní své jours d' Appartement, kde hra a pomluva má nahraditi někdejší skvělý rozhovor. Velké ticho panuje u tabule, kde druhdy nerušeně vyprávěly se pikantní historky, a těžká nuda padá na dvořany změnivší se v manekýny v tomto ovzduší, odkud bigotní, pokrytecká ctnost vypudila rozkoš nenucené konversace. A tak velký palác královský, jenž nedávno ještě vábil k sobě

zrak celé Evropy, upadá v ztrnulost dlouholetého zaklení, z něhož probudí jej zázračný dotyk magické hůlky kouzelníkovy.

ROKOKO.

Kouzelník, v jehož fantasii změnilo se začarované Versailles Ludvíka XIV. ve věčný sen o Cytheře, v pohádku rokoka, byl chudý pokrývačův syn z Valenciennes, a jmenoval se Antoine Watteau. Viděl jej zdáli ten kouzelný svět rokokový, když živil se kopiemi obrazů Rubensových v palácích, odkud zřel jej ve chvílích odpočinku a zasnění, v rámci zahradní scenérie, kde amoretti neb sochy satyrů a nymf usmívají se škodolibě či shovívavě galantní zábavě koketujících párků...

Zřel a zachytil jej na svých plátnech v jeho svůdné masce, v jeho věčném mládí a nevkojitelné lačnosti života, který jest jen krásnou vteřinou, již třeba vyžít u zdroje efemerních rozkoší... Zřel jeho smavé kouzlo, jeho umělou gracii, jeho erotickou atmosféru, v níž touha velké vášně přetvořila se v půvabnou hru flirtu maskující ladnými pohyby těla nejtajnější záchvěvy srdce...

Žena je královnou této čarovné říše, ne však již majestátní ženy přežilého baroka, inspirátorka velké vášně, ale rozkošná, křehká figurka rokoková, jejíž pikantně koketní úsměv a nevyrovnatelnou gracii zachytily portréty Boucherovy, Nattierovy a Fragonardovy... Celý zjev její od bílé paruky a nalíčené tváře s muškou až po lehký, jakoby nadýchaný úbor z květovaného hedvábí,

hlásá touhu líbiti se. Hřích Narkissův je největším hříchem ženy 18. věku. Nemá jiné lásky než svou krásu a zrcadlo, v níž tato krása se obráží — společnost.

I dětství její je hrou na velkou dámu, již spatřuje ve své matce, která jednou denně ji obejme a políbí s úzkostlivou opatrností, aby si nezmačkala šatů a nesetřela líčidla. A v klášteře, kde má nabýti povrchního vzdělání ženy 18. věku, která vše ví, aniž se kdy čemu učila, spřádá dále svůj sen o velkém světě a očekává netrpělivě chvíle, kdy oznámí se jí, že bude provdána. Málo záleží na muži, jejž vyvolila pro ni její rodina, a s nímž bude vlastně žíti jen několik týdnů, ale záleží na tom, co jí poskytne, či lépe, co poskytne jí sňatek.

Žena 18. věku potřebuje nezbytného dekora, aby mohla zaujmouti své místo ve velkém světě, potřebuje býti vdána, aby mohla stvořiti své prostředí, založiti si salon, zjeviti se v loži opery a býti představena u dvora. Manžel jest jen nutným prostředkem k tomu, conditio sine qua non.

Ale manžel nezůstává pozadu v tomto nazírání na život, nepřijímá trpně roli, jíž mu předpisuje všemohoucí společnost 18. věku. I pro něho je sňatek jen několikatýdenním intermezzem, které vytrhne ho na čas z víru nevázaného, mládeneckého života, v náhradu poskytne mu vzácný požitek, jejž připravuje mu rozkošná nevinnost mladé choti, která zvědavě a nedočkavě zasvěcuje se do tajemství vášně. Někdy stane se též, že dopustí se tato ubohá, nezkušená bytost těžkého hříchu, jejž krutě kárá společnost 18. věku: miluje svého muže, miluje ho déle než po dobu líbánek. A tu všichni, rodiče, přátele, přítelkyně

usmívají se její naivnosti, a frivolní choť sám laskavě a zdvořile domlouvá jí pro tuto pošetilost. Co zbývá mladé, vášnivé bytosti, která sotva okusila radostí života, a v níž vře mládí rozníceným ohněm první lásky?

Jen jedna cesta zbývá jí, a tou cestou jíti musí, nechce-li státi se směšnou v očích své doby a svého světa: zapomenouti nevděčného chotě, který již dohrál svou úlohu v jejím životě, vrhnouti se do proudu zábav, kde očekávají ji prázdné radosti flirtu, míti milence, kteří místo tepla citu dávají jen drobnou minci lichotných slov, zářiti, baviti se, a hlavně líbiti...

Žena 18. věku chápe brzy účel svého života, kterým jest líbiti se, vtipně mluviti a hýčkati svou krásu. Chápe, že život její až do nejmenších detailů je hrou, již diktuje společnost, tento přísný režisér, posměvačný kritik a nenasytný divák... Chápe, že každé gesto její, každý pohled a úsměv má svou důležitost a svůj půvab. Chápe to vše, dává se strhnouti proudem, a nalézá brzy zálibu v tomto odhalování svého života před zraky druhých. Nežije pro sebe, ale pro společnost, je herečkou, jejíž životní umění patří divákům.

Již ráno, při procitnutí zjevuje se svým přátelům a milencům v měkké nádheře lůžka, když bílá ručka její hladí nerozlučného druha — psíčka, anebo svěží rty ponořují se do šálku čokolády. Zjevuje se jim v koketním nepořádku ranní toiletty sedíc v nedbalkách před toiletním stolkem, zatím co obratná ruka komorné dokončuje stavbu účesu a růmění její svěží, bílou pleť vrstvou líčidla. Současní malíři zachytili ji v tomto intimním ovzduší, při slavnostním okamžiku lever, kdy

vládne neobmezeně, jako královna svého světa, v kruhu důvěrných přátel, přijímá jejich poklony, naslouchá hovoru o nejnovějších událostech, zachycuje šeptané vyznání neb jediným gestem odsuzuje bývalého milence, směje se anekdotám vtipného abbé, na jehož mínění ptá se roztomile, když dav prodavačů nabízí jí ke koupi hedvábí, květiny, brožury o sensačních novinkách, voňavky, ba i papouška neb opičku, domácí zvířata rokokových salonů.

Když konečně lever jest skončeno, a rokoková kráska ukáže odcházejícím ctitelům svou zářící tvář, na níž nechybí již nezbytná mouche assassine, nastává jí volba denního programu: kavalkáda v Bois de Boulogne, projížďka v kočáře, při níž koná návštěvy, nákup moderních drobností a neopomene shlédnouti poslední zajímavosti, ať již jest to klenotnický krám Chagrin de Turquie nebo Petit Dunkerque, Greuzův obraz Danae nebo výbava markýz de Massiac v ceně dvou millionů, podle toho, jak předpisuje vládnoucí moda.

Po obědě jede elegantní žena poslechnouti kázání patera Anselma, jež později, kdy převládla touha po vědění, bylo nahrazeno vědeckou přednáškou, a na cestě naskytne se jí tolik rozmanitostí, náhodných setkání, příležitostí ke koupi, tolik zajímavých věcí, jež musí viděti, že uplyne jí den v tomto rozptylujícím zaměstnání, až po chvíli soumraku, kdy je třeba objeviti se na promenádě v Tuileriích, nad níž v pozdější době zvítězily boulevardy. Tu jest dostaveníčko velkého světa, defilé kočárů, z nichž usmívají se krásné, nalíčené tváře v záplavě drahých látek a dia-

mantů, tu jest nová příležitost k flirtu, výměně pohledů, významných slov a pokradmým stiskům paže.

Konečně nastává noc ztrávená v operním neb maškarním plese v oblíbeném kostýmu žlutého domina s růžovými stuhami, který nejlépe maskoval a dopřával největší volnosti anebo v divadle, které bylo velkou vášní 18. století. Nestačí již veřejná kočovná neb stálá divadla, na nichž hrával Molière, a která nyní jsou opatřena množstvím zakrytých loží, v nichž se flirtuje a přijímá intimní společnost. Každá elegantní žena chce míti svou vlastní scénu. Uplatňuje tu svou touhu po krásné lži scenické a theatrálních effektech, jež přenáší do života, učí se umění milostné intriky, mimice tváře a okouzlující hře těla. Komedie se hraje v každém velkém domě, u bankéře de La Popelinière, jehož hezká choť podlehla don juanismu Richelieuovu, u vévodkyně du Maine, nejvíce však hraje se v Cirey, za desítiletého vyhnanství Voltairova, neboť paní du Châtelet, překladatelka Newtonova a přítelkyně filosofova, je zároveň vášnivou herečkou.

Jaké vynalézavosti, jaké variace vážného studia a lehké zábavy bylo třeba, aby upoutala po deset let neklidnou fantasii Voltairovu tak, že odmítl i skvělou nabídku korunního prince německého a dal přednost idyllickému životu v samotě! Byl to vlastně život lásky, která nalezla své ovzduší a potřebovala nejen vnějšího dekora, ale i vnitřní výplně, aby žila a zkvétala. V nevelkém, osamělém domě, který stal se asylem nebezpečného uprchlíka, jsou malé pokojíky, kde možno se oddávati netoliko milostným vznětům, ale přísné,

vědecké práci, jest tu laboratoř s přístroji ku studiu fysiky, jest tu pracovna Voltairova, kde napsal největší počet svých děl, jest tu domácí scéna, a konečně salon, kde scházívá se večer malá společnost hostů k vážným i lehkým zábavám ducha, jichž kroniku sepsala povídavá paní de Graffigny. V Cirey se myslí, pracuje, žije, miluje, hraje a hovoří. Není to však hovor podle vkusu století, hovor, který předpokládá umění „říci nic duchaplným způsobem", ale hovor, který slibuje pravé požitky ducha a vábí nejvážnější učence doby, jimž dává zapomenouti na špatné víno paní du Châtelet a naplňuje velkým uspokojením, kterého by marně hledali v hlučném a skvělém ovzduší velkých domů pařížských. A proto utíkají se do tohoto asylu vědy a lásky, kde jiskří satira a vtip Voltairův, a kde nalézají osvěžující klid, jejž skytá intimita života, jaký možno si představiti pod obrazem Lancretovy „Zimy".

Dříve než zakotvili ve své idyllické samotě, objevili se „manželé Voltairovi", jak posměšně nazývá paní du Deffand filosofický párek nejednou v Sceaux, kde malá, ctižádostivá vévodkyně du Maine závodila v přepychu slavností s dvorem Versailleským.

Život byl tu řadou scen z rokokové pohádky, již vysnil Watteau, řadou koncertů v přírodě, milostných dostaveníček, svátání pod širým nebem, zpěvů při loutně, benátských slavností... A bylo třeba tvůrčí fantasie, která by udiveným zrakem naivního člověka, jakým byl Watteau, patřila na tuto feerii a vložila svou touhu po ní v nesmrtelná plátna, by věčně žila delikátní gracie párků

flirtujících neb tančících menuet pod širým nebem...

Po dnech vyplněných intensivní zábavou, kdy proud požitků tekl nepřetržitě, nebylo odpočinku, nebylo únavy, nebylo konce opojení. Následovaly „velké noci v Sceaux".

Společnost vyvoleného světa Watteauova vchází nyní do osvětlených, zrcadly a křišťálovými lustry vyšperkovaných síní Saint-Aubinových. Po pestře vykládaných parketách pohybují se graciésní zjevy žen v plesovém úboru po boku kavalírů v hedvábných kabátcích, vysokých punčochách a malých parukách. Znovu šeptají se milostné verše, bonmoty kolují od úst k ústům, vymýšlejí se šarády a pokračuje se ve flirtu. Rytmus pověstné „allemande", která zvítězila nad ostatními tanci, dovoluje ženám uplatniti všechen půvab linií těla. A hudba zní, jako preludium milostných dobrodružství, která klíčí již v této horké, smyslné atmosféře.

Malá vévodkyně je přísnou vládkyní svého světa: nesnese těžkopádnosti, únavy nedostatku, vtipu. Její maître de plaisir, pan Malézieu, vymýšlí ustavičně nové zábavy, určuje thema hovoru, restauruje program her, z nichž nejobávanější jsou poetické loterie, při nichž každý host musí napsati báseň formou, jejíž začáteční písmeno si vytáhl. Bez přerušení a bez konce je veselý a galantní rej. Nuda a únava nesmí vstoupiti do tohoto světa, kde neomezeně vládne rozkoš. Vévodkyně sama nespí téměř vůbec: smělý plán zraje v její ctižádostivé hlavě, a zvolna spřádají se nitky intrik, jichž cílem je koruna královská! Avšak ani ztroskotání tohoto plánu a pětileté vyhnanství ne-

utlumilo v její neklidné duši touhu po velkém víru zábav a rozkoší.

Slavnostní život v Sceaux pokračoval i tehdy dále se stejným přepychem, až do její smrti. Vždyť stále byl tu sok, jejž si umínila přemoci — Versailles ve své tradiční slávě.

A přece i tato tradiční sláva musila podlehnouti v druhé polovici století, ne sice ctižádostivé choti levobočkově, ale soupeři, který zdolal ji jinak než přepychem a leskem slavností. Tímto soupeřem byl salon 18. věku, království ducha, proti němuž Versailles Ludvíka XV. jest jen mrtvou oblastí přežilých forem.

Na počátku století nebylo salonu. Počátek jeho nelze viděti ve skvělých večeřích Regentových, ani v lukulských hodech presidenta Hénaulta, ani ve velkých nocích vévodkyně du Maine. Nezaložily ho intrikánské dámy za doby Regentství ani milenky královské, jichž role politická byla vždy větší než společenská.

Život v Cirey taktéž nebyl životem salonním, ale idyllou lásky filosofovy, jíž vše, co ji obklopovalo, bylo jen dekorem. Teprve v druhé polovici století povstávají ony bureaux d' esprit, které jsou pokračováním hotelu de Rambouillet.

První aristokratické salony 18. věku, jaké byly v Palais Royal a v Templu, mají dosud ráz zcela intimní. Nepříliš známý malíř, Olivier, zůstavil v Louvru obraz familiérního kroužku v salonně umění milovného prince de Conť, který připomíná velice naše moderní five-o'clocky. Byly to rozkošné domácí koncerty, při nichž malý Mozart hrál na klavír, Jélyotte zpíval doprovázeje se na loutnu, a dámy, v jichž čele byla paní de Bouf-

flers, milenka prince de Conti, pověstná svým okouzlujícím, mladistvým smíchem, podávaly tu samy čaj, neboť pohled na livreje rušil by jasnou, intimní náladu vládnoucí v tomto ovzduší prostém vší upjatosti společenských forem.

Duch ženy vytváří salon. Ona jest světlem, v jehož září slunní se tento květ, jejž 18. století vypěstilo k největší dokonalosti tak, že vydal všechnu svou vůni a nikdy nerozkvetl již v té plnosti a kráse. Podobně jako paní de Boufflers vtiskuje svému okolí ráz své přirozené roztomilosti a mladistvé gracie, vtiskuje mu maršálková de Luxembourg půvab svého poněkud zlomyslného ducha a jemného, společenského taktu. Proto v jejím saloně, který je školou dobrého vkusu, vítězí epigram a duchaplná, volná causerie prostá vší affektace. I pomluva a posměch smí se vplížiti sem, ale je třeba, aby osten jejich byl ztlumen půvabnou formou. Živý temperament, vytříbený vkus a delikátní fantasie ženská řídí velké, theatrální slavnosti v pohostinném domě bohatého finančníka de La Popelinière, jehož choť, duše všech těchto podniků, nahrazuje subtilností ducha a láskou k umění svůj plebejský původ. Naproti tomu vytváří paní de Brionne, Venuše své doby, kol sebe sféru plnou aristokratické důstojnosti a přísných, společenských forem, kde schází živost a teplo citlivého, ženského srdce.

Salon paní de Lambert je přes všechny své nedostatky a vědecký diletantismus prvním literárním salonem 18. věku. Hru v karty a šach, jež převládala v té době v jiných salonech, nahradila markýza filosofickou a metafysickou dissertací, jejíž akademický ráz děsil Voltaira tak,

že nikdy nepřekročil prahu jejího salonu. Za to však byl tu stálým hostem Fontenelle, mladý Montesquieu, a Houdard de la Motte vedl tu s paní Dacierovou učený spor o otázku homerskou, který skončil smírem při několika lahvích šampaňského.

Dědictví paní de Lambert přejala paní de Tencin, obratná intrikánka, která svou společenskou zručností docílila toho, že salon její stal se střediskem kosmopolitické intelligence. Všichni vyslanci cizích států, všichni spisovatelé a filosofové meškající tou dobou v Paříži, jako lord Chesterfield, Bolingbroke, Horace Walpole, vyhledávali jej, a papež Benedikt psal jí lichotivé dopisy dožaduje se cti, aby byly čteny ve shromáždění jejích duchaplných hostů. Přes tyto vnější úspěchy však byl salon Tencin, podobně jako všechny ostatní jen předehrou k velkým, literárním salonům paní du Deffand, paní Geoffrinové a slečny de Lespinasse.

R. 1755 otevřela vdova po továrníku na zrcadla, paní Geoffrinová v rue Saint Honoré salon, který je nejlepším zrcadlem společnosti 18. věku. Nemajíc privilegií aristokratického původu ani skvělého zjevu, dovedla tato důstojná pokračovatelka paní de Rambouillet soustředit kolem sebe nejzajímavější a nejrůznější typy lidí své doby a udržeti svým podivuhodným taktem, spojeným se vznešeností ducha a jemností srdce, mezi nimi vždy rovnováhu a harmonii. Celá vědecká, filosofická, literární a umělecká Paříž setkávala se a seskupovala se kolem busty Voltairovy, ve světlé, prostorné síni, jejímž jediným přepychem byly genrové obrazy ve stylu současné doby. Velcí vědátoři, jako Buffon, Réamur, Jussieu, filosofové jako

Helvétius, d' Alembert, Diderot, Rousseau, státníci, diplomaté a finančníci, jako d' Argental a Choiseul, duchaplní spisovatelé a vtipní abbéové scházeli se tu k hodům ducha. Mateřská něha a vlídnost hostitelky, již Poniatowski právem nazval „maman", ovládla všechny tyto různé typy dětí věku a obklopila je atmosférou plnou vznešené intimity. Bylo možno mluviti tu svobodně o všech otázkách současného života, disputovati vědecky, naslouchati dramatickému přednesu herce Le Kaina neb slavné herečky Claironové a baviti se anekdotami abbého Galianiho, který cítil se tu ve svém živlu.

Galiani není salonní abbé ve smyslu 18. století, ač nescházel při lever své přítelkyně paní d' Epinay, ač dovedl baviti společnost veselými kousky, gestikulovati, vyhazovati parukou, a skákati po taburetech. Za tímto harlekýnem, jehož ramena nesla hlavu Machiavelliho, jak vtipně charakterisoval ho Marmontel, skrýval se vždy zralý myslitel a umělec hovoru. Každé taškářství jeho mělo svůj podklad v nějaké hluboké myšlence, podobně jako každý sebe vážnější obor hovoru, i nejpřísnější sféra vědecká poskytovala mu látku k rozkošným anekdotám, jež uměl vyprávěti s naivním půvabem a neodolatelnou komikou. Není divu, že tato směšná postavička, za níž se skrýval velký duch a jemné srdce, dovedla udržeti proteovskou hrou myšlenek a překypujícím zdrojem vtipu náladu společnosti v šachu po celé hodiny. Co hořkosti však bylo někdy v tomto zdroji vtipu, jímž opájel své intelligentní posluchačstvo! Neboť Galiani, když odložil roucho epikurejského clowna 18. věku, objevil se nejednou, jako melancholik,

který vybíjí svou intelligenci, aby utlumil smutek srdce podléhajícího hrůze prázdnoty, jako skeptický ironik, který zakrývá paradoxní formou své hořké závěry, a jako filosof, který utíká se mlčky do kouta, když dohrál svou roli, nečekaje potlesku. Myslíme bezděky na konec Casanovův, který po životě tak bohatém dobrodružstvím pohřbil se v samotě bibliotheky zaznamenávaje v Mémoirech vzpomínky na úspěchy, jichž dobyl ve společenské aréně, na doby, kdy býval hostem dvorů a budoirů, a který před smrtí řekl o sobě: „Žil jsem jako filosof a umírám jako křesťan."

A ještě jiný galant homme odpovídající ideálu kavalíra 18. století býval vítaným v literárních salonech: princ de Ligne, poslední grand seigneur, který v galantnosti mohl závoditi s Casanovou a ve vtipu s Galianim. U oslepléí paní du Deffand, která uchýlivši se do kláštera sv. Josefa, kde v místnostech obývaných kdysi odkvetlou Montespanovou, vedla duchaplné dialogy se svými přáteli, býval princ de Ligne mistrem hovoru. Jeho bon moty, břitká satira, případné odpovědi, při nichž nikdy neztratil duchapřítomnost vyškoleného světáka, udržely nejednou společnost pohromadě až do svítání. A jaká to byla společnost, která vyhledávala starou, slepou ženu v její samotě, aby přetřásala s ní všechny pozoruhodné události v oboru společenském, literárním a vědeckém tak, že duchem nikdy neodešla ze světa, jejž opustila!

Byli to jednak její staří, důvěrní přátelé, jako président Hénault, jednak spisovatelé a filosofové Marmontel, La Harpe, Turgot a encyklopedisté, neboť paní du Deffand, která prošla školou velkého

světa, a která vždy zůstala dokonalou salonní dámou, byla zároveň upřímnou dcerou filosofického století, jehož vážným zálibám nadšeně holdovala. Proto bylo v jejím kruhu mluveno vždy lehkým tónem, jejž tolik milovalo 18. století, o těžkých problémech, proto nebylo tu nikdy pedantismu, a i nejvážnější hovor stával se tu rozkošnou hrou myšlenek, která pobavila, bavila i osvěžovala.

Avšak již nový proud vkrádá se do společnosti 18. věku vyčerpané intellektuelním žitím a unavené umělkářstvím, v němž spatřovala nejvyšší krásu kultury. I do salonů staré generace, které žijí a udržují se lá kou k tradici, pronikl mocný hlas citového probuzení, hlas, který volá po návratu k přírodě a přirozené prostotě života nutné po vyčerpání ducha, hlas, který ukazuje společnosti novou atmosféru — atmosféru citovou. A společnost 18. věku odpovídá tomuto hlasu, opouští, jakoby hypnotisována jím, salon, oblast svých úspěchů, a vchází za ním do přírody, opojuje se vším, čeho do nd neviděla, poddává se citům, jichž dosud neznala neb které násilně umlčovala, a naslouchá s pohnutím evangeliu, jež hlásá jí apoštol nového života — Rousseau. Paní du Deffand posmívá se s roztomilou zlomyslností rokokové dámy této změně, a v saloně jejím, věrném starému režimu, ozývají se nemilosrdné hlasy proti vzrůstající mode sentimentality. Avšak i ona, ač proti své vůli cítí se jí zasažena. Čím jiným jest její lá ka k Horaci Walpolovi, umění milovnému synu anglického ministra, než-li náhlým vzkříšením srdce od ulo potlačovaného rozumem, které promluvilo řadou listů, duchaplnou causerií podloženou hlubokým citem?

Ještě více však než ona podléhá jí neť její, slečna de Lespinasse. Od chvíle, kdy debutovala v saloně své tety, která povolala ji k sobě jako společnici, získala rázem zájem všech jejích nejvážnějších přátel. Stará dáma, hrdá na svůj společenský takt, netušila, jak dalece její chorobná, nepatrná neť, předčí ji v umění vytvářeti a udržovati společenskou sféru. Jak bolestně se dotklo její ješitnosti, když poznala, že podlehla v konkurenci se svou netí, jíž posměšně nazvala „Musou encyklopedie", a když tato založila později v rue Saint Dominique salon, kam přešla za ní většina jejích přátel, zejména encyklopedisté, d' Alembert, Diderot, Condorcet, Grimm, Chamfort.

Julie de Lespinasse, která podle slov Marmontelových dotýkala se duší lidských tak, že rozezvučely se jako struny nástrojů v podivuhodné harmonii, je poslední tvůrkyní literárního salonu v 18. století. Má všechny přednosti ženy své doby, jejímž cílem je žíti pro společnost a skytati jí duchovní požitky, ale zároveň má též sensibilitu subtilní, vášnivé duše, která je zralá pro přijetí romantických vlivů. I v ní jsou již neukojené touhy, smutek a bolesti, jimiž budou trpěti lidé příštího věku. Jaký půvab, jakou živost a oheň vkládala do všeho tato křehká, citlivá bytost, která nemohla žíti bez velkého vzplanutí! Nerozměnila poklad svého srdce na drobnou minci, jako jiné její současnice, dávajíc přednost velkému utrpení před malými požitky, jimiž se rozptylovali lidé jejího věku.

V době, kdy Julie de Lespinasse podlehla utrpení své lásky, počíná již klíčiti ve společnosti i literatuře sémě romantismu, jež na počátku 19.

století vydá bohaté plody. Vždyť vyšla již kniha, která tak magickým vlivem působila na vyžilou společnost 18. věku, že zapomněla všech rozkoší, jimž tak dlouho žila, odhazovala zbytečné přikrasy a cetky, jimiž se dříve vychloubala, a vydala se na pouť za novými ideály novými, neznámými cestami? V čem bylo kouzlo této prosté knihy, zvané „Julie neb Nová Heloisa", která líčí osud aristokratické dívky, jež provdavši se za nemilovaného muže mluví o morálce k milenci svého mládí? Bylo v neznámém dosud lyrismu jejím, v odumřelé struně citu, která znovu zazněla pod rukou dobrodružného syna hodinářova ze Ženevy a probudila svým lkavým, jímavým hlasem srdce společnosti 18. věku.

Při prvním zvuku tohoto hlasu mizí jako sen rozkošný svět Watteauův, rozpadá se pohádková říše rokoková. Kolik poesie však jest v tomto tklivém západu rokokové záře! Jaká zajímavá změna, jaký dramatický proces odehrává se v duších těch lidí prchajících do přírody, ne však již proto, aby tu tančili a flirtovali, ale aby snili a slzeli pohnutím! Vymírá společnost, která zakazovala ženě přilnouti k choti, matce milovati dítě, a která posmívala se cynicky každému vřelejšímu citu. Heroická neb lyrická dramata srdcí nahrazují koketní hru, a mateřská láska, která omezovala se na konvenční styk, znovu zkvétá. Aristokratické matky netoliko vychovávají, ale kojí samy své děti jsouce poslušny, ne již odhozeného kodexu modních předpisů, ale nové morálky, již dal jim Rousseau.

Tronchin a Rousseau jsou dva lékaři společnosti své doby: Tronchin, lékař tělesný, který

udává jí životosprávu, a Rousseau, lékař duší. Oba ukazují jí přírodu jako jediný zdroj spásy, jediný prostředek záchrany v krisi, v níž se ocitla. A společnost spěchá k tomuto zdroji a nalézá v něm obrození a vůni nového života.

Elita pařížská sjíždí se nyní v Chanteloup, kde vévodkyně de Choiseul v době nemilosti svého chotě přijímá hosty se stejnou roztomilostí jako kdysi za skvělých dnů slávy ve vyslaneckém paláci v Římě, a v Chantilly, u prince de Conti, kde září fontány, promenují stáda a plují pozlacené gondoly. I mladá královna Marie Antoinetta prchá z přísného ovzduší dvorní etiketty a utíká se do své improvisované vesničky, kde v kostýmu pastýřky podává důvěrným hostům mléko v šálcích, jež mají tvar jejích ňader.

Tyto idyllické slavnosti dvora a aristokracie, která neslyšela memento blížící se bouře a neviděla Damoklova meče visícího nad napudrovanými hlavami, jsou labutím zpěvem umírajícího rokoka.

Umírající rokoko! Přemýšlíme-li, proč tento svět Boucherův a Fragonardův musil zemříti vysílením, vidíme tragickou vinu tohoto pozlaceného věku v tom, že pod jeho gracií, krásou, galantností, duchaplností nebilo prosté, milující srdce lidské. Celý život této doby dělá dojem frivolní hry, sehrané na jevišti historie nezapomenutelnými herci, mezi nimiž nejvíce vynikly typy, jako Richelieu, bezohledný dobyvatel ženských srdcí, který s mefistofelským úsměvem vlekl za sebou v triumfu řadu půvabných, ženských obětí, a Lauzun, v němž mísí se wertherismus s romantickým rytířstvím, miláček žen, který počal svou kariéru při lever

neřestných dám a skončil ji na popravišti, když byl se nadšeně vrhl do víru revoluce, jejíž hesla přijal za svá.

V tomto veku píše ubohý, vyhladovělý farář Meslier rouhavou, rozvláčnou obžalobu křesťanství, největší výkřik zoufalství a beznaděje, jaký kdy byl napsán. Toto rozvláčné, kruté dílo má svou tragickou velkost jako žádné jiné. Je druhým pólem oné literatury, již pěstoval Crébillon a celá řada autorů pornografií, vyvrcholující v markýzi de Sade. Lidé, kteří mohli žíti ve světě raffinovaných požitků, slavností galantních, v guirlandovém světě nikoli smavého, ale krutého Erota, neviděli bídy francouzského sedláka, ztvrdlého, zotročeného jak zvíře a mroucího hladem.

Voltaire i při svém velkém sociálním cítění je grand seigneur a dvořan. Rousseau, neklidný, nenasycený duch, hledá novou krásu, jest osamělý poutník, bytost dualistická, jíž rozkoš prchá ve chvíli, kdy vztahuje po ní ruce. A tak rokoko nemohlo končiti jinak, nežli symboly smutku a smrti, truchlícími vrbami, pohřebními urnami a krvavou velkou revolucí, jež znamenala nejen politickou ale i mravní bouři, která musila přijíti po dusné atmosféře erotomanie, kdy nervy byly vybičovány k požitkům prostředky nelidskými, a kdy Eros měl masku muk a absurdního, milostného šílenství.

Sláva francouzského rokoka prošla, díky knihám, módním artiklům a cestovatelům, celým světem, a vnikla i do kraje nejméně osvíceného kulturou, do Ruska, jehož polobarbarské mravy změnily se na konec francouzským vlivem v elegantní, skvělý život společenský.

Již Petr I., oslněný leskem velkého světa pařížského, jejž poznal na svých cestách Evropou, provedl první společenské reformy ve své necivilisované zemi, a po velkých bojích vnutil násilně bojarům paruku a dvorním dámám, které dosud žily po orientálním způsobu v uzavřeném terému, dekoltované šaty.

Kateřina I. založila Akademii věd a pokračovala v díle svého chotě. Přes to však měl dvůr ruský dlouho ještě pod povrchem vnější nádhery ráz krutě barbarský, jak ukazuje se za Anny a Alžběty, kdy život jeho byl jakousi směsí zvyků tatarských a slovanských spojených s nuceným napodobováním mody francouzské. Přepych bez gracie, nádhera bez ladu a vkusu vládla v okolí panovnice, která chtěla bohatstvím předčiti všechny evropské dvory. A z tohoto dvorního lesku, z této zářivé slávy byl jen krok k doživotnímu vyhnanství na Sibiř.

Teprve Kateřina II. uskutečnila ve své říši ideál společenského života francouzského. Tato výjimečná žena, která v životě i vládě šla vždy sebevědomě za cílem své vůle, oslňovala netoliko nádherou své Eremitáže, ale půvabem spojeným s důstojností a elegancí, jíž pronikla své okolí. Všude, u tabule, v divadle, na plesích i skvělých, improvisovaných slavnostech, jimiž uctívá královské hosty, předchází vládkyně dobrým příkladem. I milostné poměry její jsou delikátně zakryty, jak vyžaduje společenský takt. Dvůr „Semiramidy severu" není již divadlem pustých orgií, vražd a násilností, neboť utlumila neb odstranila vše, co bylo tu brutálního. Od vážných problémů politických, jež bylo třeba řešiti chladným rozu-

mem přecházela bezprostředně k smyslným požitkům, protože silný, všestranný duch její potřeboval rovnováhy.

Za vlády její povstávají v Petrohradě a Moskvě první ruské salony po pařížském způsobu, z nichž zejména dům Alexandra Stroganova, velkého přítele umění a mecenáše vyniká pohádkovou nádherou orientální, v nichž zkvétají raffinované, umělecké požitky kulturních lidí. Spisovatel Derjavin, bajkář Krylov a skladatel Bortnianski jsou nejznámějšími jeho hosty. Není divu, že v době, kdy ruští velmožové mají ve svých domech vždy otevřené tabule a neznají ani jmen svých hostů, žasne malířka Vigée Le Brunová, která nalezla v Petrohradě asyl za revoluce, nad bohatou, neomezenou pohostinností ruského dvora a šlechty.

A nad tím vším vévodí majestátní zjev panovnice, která jest nejen vládkyní své říše, ale zároveň vládkyní v oblasti společenské, kde holduje se nadšeně francouzské módě a francouzskému půvabu.

Společenský život ve stylu rokokovém zkvétal též ve Varšavě, kde udržovaly jej vysoké kruhy staré polské aristokracie spějící vždy za vzorem francouzským. Ba, možno říci, že tu nejlépe se ujal a rozvinul, neboť polská šlechta, netoliko odpozorovala, ale osvojila si a přejala eleganci a jemnost francouzských mravů. Jak bujný a pestrý byl tento společenský ruch, lze posouditi z Reymontova románu „Rok 1794“, kde líčen je ples u vyslance Siewerse v celé svůdnosti raffinovaných požitků, jež skytal vznešeným hostům.

Večer bavila se společnost pod širým nebem, na ostrově, v čínských pavilonech, pak královny

salonů vystupovaly v krojích antických nymf. Netoliko však v sídle nádhery a luxu, ale i na venkově v tichých statcích aristokratických proniklých láskou k tradici, vítězil vliv francouzský. Takovým střediskem rozkošného, intimního života společenského byly Pulavy, sídlo staroslavné rodiny Czartoryských. Paní domu, kněžna Isabella, byla dáma duchaplná, jemná a nadšená vlastenka, která byla pravou matkou svých hostí. Její fantasie vytvořila z pulavského sadu pozemský ráj, kde kouzlo minulosti mluvilo k duši, neboť národní památky a starožitnosti byly tu uloženy v gotickém domku, a v tak zvané „Sybille", vystavené podle vzoru starořímské rotundy v Tivoli. Proto dostalo se pohostinnému domu Czartoryských, kde byli vítáni všichni mužové ducha, a všechny aristokratické krásky, účinkující při divadelních zábavách, názvu „polských Athen", nebo „polského Tivoli".

Nejméně ujalo se, snad vlivem antagonismu obou národů, sémě rokoka v Anglii. Puritanismus zamezil tu na čas rozkvět umění a společenského života, a byl nahrazen ve společnosti anglických kavalírů nejpustším cynismem, který triumfoval hlavně na scéně, kde básníci, jako Wycherley, sklízeli bouři potlesku za to, že vkládali obscenní verše do úst mladých, naivních hereček. Není divu, že této generaci zdála se přežilými dramata Shakespearova, jež teprve slavný Garick v polovině století vzkřísil z tohoto nespravedlivého zapomnění.

Za Viléma Oranžského nabyla Anglie, po nicotné vládě nádhery milovného Karla II. a bigotního skrblivého Jakuba II., politického vlivu, jímž

jako paní moří působila na ostatní národy, a tím uzrála i kulturně tak, že vědy a umění měly tu otevřenou cestu k úplnému rozkvětu, jehož dosáhly za královny Anny. V této době povstává celá řada básníků, škola Popeova nahrazuje Miltonovu, a anglická prósa triumfuje úspěchy politických spisů a vzrůstem periodického tisku. Zároveň však též triumfuje vtip duchaplné konversace, pověstný anglický wit, který se rozvíjí v klubech a kavárnách, neboť Anglie nemá salonu. Není tu duchaplných žen, které by reformovaly společnost a šířily zálibu v literatuře, jako paní de Rambouillet a její pokračovatelky ve Francii. Ženy jsou hospodyně, jimž přísný mrav a zvyk pohostinství předpisuje hlavně, aby uměly dobře rozkrájeti pečeni, a jichž vzdělání je ubohé tak, že ženy, jako lady Wortley Montague jsou vzácnou výjimkou.

Společenský život je v rukou duchaplných mužů, kteří scházejí se v kavárnách, a to u Willa, kde vládne Dryden, anebo u Buttona, kde konversace jejich poskytují obratnému Addisonovi látku pro jeho periodický časopis „Spectator". Takové časopisy, jako „Spectator" a „Tatler", které udávají vkus a tón doby, vykonávají v Anglii úkol, který ve Francii připadl salonům.

Velmi štědře obdařena jest Anglie této doby básníky, jichž počet stále vzrůstá tak, že, jak praví lady Montague, psaní veršů jest něčím tak obyčejným jako šňupání. Nejvíce zkvétá satira, jejíž jedovaté hroty zasáhly nejednou vysoko se vypínající hlavu. Celá řada satir z oblastí politické, společenské a literární, od Swiftových „Cest Guliverových" až po Popeovu „Dunciadu" po-

chází z této doby, kdy muž péra nabývá svobodného postavení a vymaňuje se ze závislosti na aristokratických mecenáších, jichž přízeň bylo třeba získávati dedikacemi, čímž liší se od básníků věku Alžbětina.

Ve dvorních kruzích, za dynastie hannoverské, je čtení v malé oblibě. Královna Karolina musí potají pěstovati tuto svou zálibu, a despotická přítelkyně královny Anny, lady Malborough, neuznává jiných knih než „lidi a karty". V několika desítiletích však mění se tento odpor společnosti ku knize v čtenářstvu ve vášeň, nebot přichází Richardson se svými obsáhlými romány, Fielding s „Tom Jonesem", Goldsmith s „Farářem z Wakefieldu", a s nimi sentimentální proud, který z literatury vniká do společnosti.

Povstávají též ojedinělé salony a to nikoli v kruzích aristokratických, ale v kruzích bohatého měšťáctva. Těžkopádný Johnson, tec anglické encyklopedie, líbuje si v pohostinném domě živé Mrs. Thrale, choti bohatého sládka. Jiný salon vytváří se u dra Burneye, jehož dcera nalézá tu psychologické postřehy pro svůj román „Evelina". O literární salon pokoušela se Mrs. Macaulay, Charlotta Lennoxová, opěvaná Johnsonem, a nejlépe v život uvedla jej Mrs. Montague. V této době vyskytá se již u mnohých žen touha po vzdělání, a dochází i k založení klubu, jehož účastnice shromažďují se kolem jakéhosi Mra. Stillingfleeta, který nosí vždy šaty tmavých barev a modré punčochy. Odtud dostalo se učeným ženám názvu „modré punčochy".

Nejdůležitější literární středisko však jest v Turk's Head, kde scházejí se a představují v ho-

voru nejduchaplnější causeři doby: Johnson, malíř Reynolds, Oliver Goldsmith, herec Garrick a státník Burke. I v lázních bují společenský život, jehož výjevy nakreslil s přísným štětcem puritánského soudce malíř Hogarth, a jehož vady, zejména velkou zálibu v pomluvách vystavil na odiv Sheridan ve své komedii „The School for Scandal".

V hannoverské dynastii opakoval se často rozpor mezi králem a korunním princem, čímž společnost rozdělila se na dvě proti sobě stojící strany. Tyto rozpory, politické boje, ctižádost a jakási intellektuelní hra, již obě strany žárlivě spolu vedly, přispěly značně k rozkvětu vědy, filosofie a vytříbení společenských mravů. K tomu přidružil se mocný příklad francouzský tak, že anglická společnost poznala cenu dobrého vychování, a pojem gentlemana, jejž Richardson chtěl podati svým Grandisoonem a Garick marně se pokoušel vytvořiti na scéně, přestal býti prázdným, slovným pojmem.

V Německu je odleskem rokokové kultury francouzské Monbijou Bedřicha Velkého, dokud byl korunním princem a usídlil se se svou chotí na zámečku Rheinsbergu, který změnil své staromodní vzezření v rokokovou idylu. Malý dvůr princův s koncerty, plesy a zábavami je útočištěm a osvěžením korunního prince pruského, který byl pravý opak svého otce, pověstného vojáckého krále pruského s jeho tabákovým kolegiem a dlouhány pruské gardy. Mladý, čtyřiadvacetiletý Bedřich přenáší francouzskou gracii na půdu německou, pořádá galantní slavnosti jsa sám hudebníkem, i tanečníkem, a především holduje kultu espritu.

Neschází ani abbé v osobě soukromého knihovníka princova pastora Jordana, přicházejí cizí hosté, znalci salonů ciziny a jemného vkusu, jsou zde princezny a dvorní dámy mluvící bezvadně francouzsky a „dodávající nepopsatelného lesku dennímu životu“, jak praví o nich galantně hostitel. Menzelův obraz v berlínské galerii je historicky dokumentární pro tyto oblíbené koncerty friedricianské, v jichž čele je princ flétnista, a v kruhu kolem spinetu jeho kapela. Zádumčivé kouzlo menuetu, měkké tóny houslí řinou se tímto rokokovým sálem, a zasněné postavy sedících dam dávají cítiti toto kouzlo hudby. Menzel v illustracích ke Kuglerovým dějinám Bedřicha Velkého podal i jinou stránku Bedřichova salonu: toť illustrace ohňostroje ducha v Sanssouci, kam uchýlil se Voltaire po smrti markýzy du Châtelet r. 1750. Po Rheinsbergu je Sanssouci druhým salonem Bedřichovým, jeho Versaillem. A v tomto filosofickém kruhu, jemuž vévodí Voltaire, je zvláštní ráz, tabule filosofů, jež nahrazuje Bedřichovi teplo krbu, rozkoš z jiskření ducha. Ale poměr mezi Voltairem a Bedřichem kalí se brzy, neboť Voltaire nezapře v sobě spekulanta ani dravého satirika, a rozchází se s králem pro pamflet o doktoru Akakiovi, namířený proti řediteli královské Akademie, Maupertuisovi. Netrvaly dlouho Voltairovské večírky, jež nádherně zobrazuje náladový dřevoryt Menzelův. Pamflet „Doktor Akakia“ je spálen, Voltaire zuří a odjíždí. Bedřich byl mu více samovládcem než filosofem. A končí také sláva tohoto podivného salonu krále filosofa, salonu, kde jiskřila satira Voltairova, vtipy markýze d' Argens i dobrodružné, prášilovské historky sta-

rého barona Pöllnitze, a kde přednášel král své básně a frašky.

Salony Bedřichovy jsou ve znamení hudby a zpěvu, dvůr saský je ve znamení galantnosti. Drážďany jsou počátkem 18. věku městem maškarád, slavností, kuriosit, neboť hravost rokoka vrcholí zde různými výstřelky. Kurfirst Jan Jiří II., ctitel Paříže, přenáší sem francouzské způsoby, a jeden z největších erotiků na trůně, vnuk Jana Jiřího, August silný, který měl potomstvo jako orientální sultán, vtiskl i Sasku okřídlený název: „galantní Sasko". Co dovedl, ukazují i dvě potlačené rytinky Menzlovy z Kuglerova friedericianského díla: galantní král saský neví, čím by uctil královského hosta, mladého Bedřicha lépe nežli nabídkou svůdného erotického dobrodružství, a proto ukazuje mu rozkošnou odalisku v nedbalkách, zatím co přísný tatík princův snaží se zakrýti mladému Bedřichovi pohled na vděky spící dámy. Je to jediný indecentní ton v historii plné válek, diplomacie, vtipu a filosofických tabulí, jakou je vláda Bedřicha Velkého.

Kdo by neznal knih jako „Leipzig im Taumel", těchto bibliofilských kuriosit, které jsou dokumenty mravů 18. věku v městě plném smyslné rozkoše, jakési malé Paříže, kde kvetla tak zvaná „urbanité", zjemnělá kultura společenská. Dvůr Augusta Silného je prosycen erotikou, Lipsko však může se za to chlubiti prvním německým salonem. Studenti, kavalíři, poeti žijí tu rušným, společenským životem. Lipsko udává tón v modě, a má i svou dámu salonu, lipskou Sapfu, Kristianu Mariannu z Zieglerů, básnířku, již Gottsched opěval jako desátou Musu. Lehký žert, galantní

šprýmy, literární i filosofické rozprávky spojené sem tam s malým skandálkem střídají se v tomto světě imitátorů Paříže, kteří obětují německou důkladnost francouzské rozpustilosti, až vynesl Zieglerové její salon opovržení přísných Němkyň pro její snahy emancipační.

Dnes čteme s dosti chladnými pocity různé alexandriny německých profesorů lipských, opěvujících choť Gottschedovu, tohoto tehdejšího literárního papeže. Ti amoreti a Musy, celý ten inventář německé poesie rokokové není nám již „obveselením rozumu a vtipu". Ale není divu, ani Gottschedové nezdařil se překlad francouzského ducha do němčiny. V jejím salonu, kde má býti stvořen německý, galantní muž, je hlavním předmětem divadlo a literatura, a zakázány karty. Důkladnost německého učence s jeho slovníky, katalogy a rozsáhlou korrespondencí je příliš německou než aby dala vzejíti salonu. Gottsched sám je vedle salonních pokusů své choti jako stín, a smrtí paní Gottschedové hyne i její salon. Nepomohlo ani, když pětašedesátiletý Gottsched oženil se, k velkému pohoršení současníků, s devatenáctiletou pannou Neuberovou. Nevzkřísil již lipského salonu paní Gottschedové.

Zbývá ještě promluviti o salonu výmarské vévodkyně Anny Amalie, jejž mohli bychom si představiti nejlépe ve znamení uměleckého dilletantismu, domáckosti, která tvoří zvláštní ovzduší, jaké známe dobře z rytinek Chodowieckého. Umírající rokoko přechází z dobrodružných, krutých lásek, z lascivnosti věčného shonu po nových, erotických dojmech v ovzduší klidných, domácích večírků, společenského kresení, zpěvu a malby. Svět

erotiků stává se v Německu světem krasoduchů, a jejich patronkou je Anna Amalie. Na obraze Krausově je zobrazena tato společnost při kreslení, jež není v tomto světě uměleckou vášní, ale půvabným amatérstvím. Goethe se svým Winckelmannem a italskými dojmy je tu uměleckým rádcem, Herder kritikem, který s důležitou tváří pronáší své názory a ironické posudky za souhlasu dvorní slečny „Thusneldy", znetvořené, ale živé a vtipné dámy, slečny z Göchhausenu, která více než kreslení holduje vyšívání a konversaci. Vévodkyně Amalie s mušelínovým čepečkem ve skromném interieuru, kde není mnoho uměleckých předmětů, ale všecky vybrané s vkusem, je dáma trochu sestárlá, její zjev však je harmonický s tímto interieurem, v němž rokoko, hýřivé a lascivní, skvělé i raffinované přechází v ztlumený tón měšťanského ovzduší, v němž zmírá umělá galantnost rokoková. I Goethe se svým nezdařeným pokusem o „dvůr lásky", jímž chce zaplašiti nudu a vlíti vzruch v tyto večírky, ztroskotává pro vlastní ztrnulost. Zde nemohou jiskřiti ohňostroje ducha, bujeti šprýmy a milostná dobrodružství. „Přátelské chlebíčky", umělecké amatérství, občanský ráz, při němž společenský rozhovor neobejde se bez trochy škorpení, charakterisuje salon Anny Amalie. Goethe, Wieland, Schiller a Herder vyměňují tu své sporné názory, a k tomu druží se trochu romantického blouznění paní z Berlepschu, ctitelky Jean Paulovy. „Wittumspalais" a Tiefurt, prosté, graciésně ušlechtilé intérieury Anny Amalie jsou jako ladné, vybledlé obrázky, půvabné sice, ale beze vzruchu a vášní, umělé květy kulturní. Duše zde nerozkvétají ve vzájem-

ném společenském niterném vztahu, jenž tvoří duši salonu a dodává mu ohně a jednotného stylu. Je to cosi přechodného, těžkopádného, a sám Goethe není tím, čím byl v olympském ovzduší svého domu.

Rokoko v Německu dohasíná Wielandem, jeho graciemi příliš umělými a bezkrevnými, jimž nedovedl přimísiti trochu smyslného, italského žáru, který místy zaplanul v Heineově „Ardinghellu".

ROMANTISMUS.

„Smutný dar nebes míti příliš citlivé srdce!" Tato slova Merckova o Julii de Lespinasse stala se nepravdou již počátkem 19. století. To, co bylo neštěstím, je někdy nepřiznanou krásou života, který potřeboval léku a nalezl jej v očistě bolestí. Duch společnosti byl v umírajícím rokoku chorý, literatura Crébillonů musila vyvolávati pocit zhnusení a nevýslovné ploshosti podobně jako pošetilé kousky starořímských bohatců vyvolaly reakci křesťanství. Tento psychologický paradox je zcela vysvětlitelný, čteme-li kterýkoli výplod literární upadajícího rokoka: život byl nicotnou, bolestnou hrou, které scházela všechna božská záře; touha po nadpřirozeném nebyla nikdy větší než v té době milostných výstředností, velkých dobrodruhů a erotomanů, hazardních hráčů společenského života. A nebylo-li religiosnosti, cítila se její potřeba, hluboká, vnitřní potřeba, jež vysvětluje úspěch Bernardina de St. Pierre, Rousseaua i jeho napodobitelů, kteří připravili půdu Chateaubriandovu křesťanství a romantismu. Lidé

potřebovali dojímati se utrpením Wertherovým a melancholií Renéovou, poněvadž pastýřské hry nemohly již dávati vzruchu. Stín tragedie vystupuje již v „Nebezpečných dobrodružstvích“ a citoví melancholikové, listy portugalské jeptišky Mariany Alcoforado a četné jejich nápodobeniny tvoří protiproud literární i myšlenkový k materialistické, rozumové, vtipné a sarkastické literatuře 18. věku. Vedle děl encyklopedistů jsou v knihovnách té doby drobné svazečky těchto sentimentálně melancholických spisů.

Krása melancholie je též znakem salonů na počátku 19. věku, salonů romantických. Ke kouzlu gracie mělo se družiti kouzlo srdce. Žena přestává tu býti graciésní herečkou společenského života podněcující jen vzněty erotické či ženou pouze duchaplnou, neboť v ní má spočívati krása tajemného, neurčitého fluida religiosního, které dává zbožňovati a v živel lásky mísí modlitbu.

Empirová žena ve svém volném šatě, který nechává odhaleny její paže, krk a část ňader, a v prostém, antickém účesu liší se netoliko zjevem, ale i duchem od ženy rokokové, a neméně liší se sféra jejího života, prostředí, jež vytváří.

Salon prodělává tu novou proměnu: neoslňují tu již povrchní jeux d'esprit, ale hovoří se tu, ač jiným tónem než v 18. století o umění a politice, deklamuje se, tančí a hraje na harfu. Nejslavnějším salonem Empiru je salon rozkošné pí. Récamierové, před jejíž výjimečnou, zbožňování hodnou krásou zvěčněnou Gérardem a Davidem bledne i klassická dokonalost císařovny Josefíny a půvab ohnivé Španělky Tallienové, která dovedla uchvacovati na řečnické tribuně revoluční

ne méně než v saloně. A ku kráse té, jež sama o sobě budila spontanní ovace, pojila se gracie ducha prostého vší affektace, a přirozená ženská jemnost a něha, která získávala jí srdce tak, že nebylo snad osoby, která by nepodlehla jejímu kouzlu. Jaká řada mužů, kteří mu podlehli, od mladistvého Eugena Beauharnais, jehož vášeň nepřekročila mezí něžné sentimentality, neřestného Luciena Bonaparte, až po pruského prince Augusta, Benjamina Constanta, který vzrušal se svým „Adolfem" a Chateaubrianda, jehož lásku změnila v přátelskou oddanost, která nevyhasla ani ve stáří!

Od chvíle, kdy jako mladistvá choť bankéřova otevřela v Paříži svůj salon, byly její pondělní večírky vyhledávány pestrou společností vysokých hodnostářů, bohatých obchodníků, cizinců, umělců, a když pí. de Staël s kruhem svých přátel vtiskla jim ráz literární, byla sláva jejich upevněna.

V létě přesídlil salon pí. Récamierové na venkovský zámeček Clichy-la-Garenne, kde vytvořila se společenská idylla zcela jiného rázu než Arkadie Watteauova. Na roztomilé požádání krásné hostitelky, jemuž nikdo nemohl odolati, přednášel tu starý Talma verše Shakespearovy, neb pí. Récamierová zpívala romanci doprovázejíc se sama na harfě či tančila některý ze svých okouzlujících solových tanců; nescházely ani živé obrazy za režisérství pí. de Staël.

Přátelství dcery Neckerovy stalo se však osudným empirové krásce, neboť r. 1805. zakázala vláda její večírky, a ona sama, stížena nad to krutě bankrotem svého choté, musila následovati přítelkyni do Coppetu, kde nepronásledovala je zář

Napoleonova a kde „Corinna“ sdružovala kolem sebe kruh nejzajímavějších romantiků své doby: Schlegela, Sismondiho, Benjamina Constanta. Literární rozpravy a divadelní představení dovedly zpříjemniti hořkost vyhnanství a pí. Récamierová prožila tu krátké, milostné dobrodružství s pruským princem, které málem bylo by skončilo sňatkem.

V Paříži však mohl salon její vzkvétati až po pádu Napoleona, který nepřestával jej stihati novými edikty a nazývati posměšně „státní radou“. Pak teprve shledali se tu staří přátelé, a k nim přibyli nejslavnější osobnosti doby: Wellington, Canova, Metternich, Humboldt. Salon pí. Récamierové v této době je monarchistický. Chateaubriand předčítá tu své verše a Constant dojímá romanticky naladěné obecenstvo svým „Adolfem“. Jen pí. de Staël chybí: Paříž této doby, Paříž za restaurace není již její Paříži, nic neláká ji, dceru revoluce v městě, kde převládá smýšlení royalistické. Jen přátelství její k Juliettě Récamierové zůstává stejné a neochvějné tak, že duchem stále je u ní, v jejím saloně, a těší se jejím úspěchům.

Pí. Récamierová oplácela jí stejnou měrou příchylnost, již po smrti „Corinny“ nahradila něžná pieta, s jakou zavěsila v Abbaye-aux-Bois, kam později přesídlila, portrét její v pokoji, kde přijímala své důvěrné hosty, mezi něž patřil hlavně mladý, zamilovaný kritik Ampère, Mérimée a mladý Lamartine.

I v tomto skromném, omezeném bytě klášterním pořádala občas večírky, k nimž bylo třeba zvláštního pozvání. Jako druhdy byla tu pěsto-

Josef Wenzig

Sl. Helena Rösslerová

Baronka Villani

Baron Karel Marie Villani

Dr. Jos. Durdík

Prof. Ebrhart Jonák

Dr. Engl

Baron Oskar Villani

vána hudba, jako druhdy deklamoval tu starý Talma a básníci předčítali své verše, a přece večírky tyto neměly již rázu oněch někdejších, ač vina toho nebyla ani v malé variaci zábav ani v osobě hostitelky, která nepozbyla svého okouzlujícího zjevu. Ale večírky tyto trpěly nedostatkem dřívějšího volného tónu, a pak prozrazovaly příliš snahu obklopiti glorií stárnoucího, ješitného Chateaubrianda. A někdy i tato snaha, jíž pí. Récamierová věnovala všechnu svou krásu a líbeznost, ztroskotala, jako při přednesu biblické tragedie Chateaubriandovy „Mojžíš", jež místo nadšení a bouřlivého úspěchu vzbudila jen chladný potlesk, který sotva uspokojil ctižádost geniovu a horlivost jeho krásné přítelkyně. Lamartine, který býval tu často hostem, popsal ve svých Memoirech tento nešťastný večer. Posléze skončila sláva salonu pí. Récamierové v sladké intimitě dvou srdcí spojených hlubokým přátelstvím, jež jen smrt mohla přetrhnouti. Vedle významu společenského, nelze mu upříti však též velký význam literární, neboť nový směr literární — romantismus — byl tu zastoupen velkými básníky, jakými byli Chateaubriand, Constant, pí. de Staël, jež nad to seznámila své současníky s bohatou romantickou literaturou německou a s dosud málo známým společenským životem Němců.

V Berlíně počátkem 19. století byl znám jako shromaždiště vznešeného světa salon Rahelčin, dcery židovského kupce Levina Markuse. Elegantní svět i svět ducha, Schleiermacher, Vilém z Humboldtu, Fichte, Schlegelové i princ Louis Ferdinand bývali hosty v nepatrném domě na Jägerstrasse, kde Rahel Levinova bydlela se svou

ovdovělou matkou. Její nevelký salon, vkusný, nepříliš nádherný, měšťanského rázu byl přitažlivý jen osobností Raheliinou, jež byla drobná dáma jemné tváře vroubené černými kadeřemi a s hlubokýma odměvavýma očima. Byla důvěrnicí svých hostí, dovedla je těšiti v jejich soukromých záležitostech a vtipně hovořiti o literatuře.

Salon Raheliin je literární; hovoří se tu o Schillerovi, Goethovi. Schleiermacher mluví zde jak zkušený dvořan, a Rahel sama je zosobněný půvab a svoboda ducha, rozdílejíc vtip, chválu i hanu a duševní podněty. Počátkem devatenáctého století je její salon střediskem romantického hnutí, vyvolaného bratry Schleglv; dlely tu ženy, jež byly typy žen romantických jako vzor „Lucindy" Bedřicha Schlegla Dorothea Veitova a přítelkyně Schleiermacherova Henrietta Herzová.

Fichte, zvěčňující osobnost udávala směr německým romantikům; vroucí a přece kritický poměr Rahelin k poesii Goetheově, jehož byla niternou, ideální čtenářkou to byly složky salonu Rahelina, a v tomto vnitřním posvěcení bylo i kouzlo jejího romantického salonu. V době, kdy Napoleon šel vítězně světem, kdy Fichte podněcoval ve svých řečech německé vlastenectví, byl Fichte v saloně Raheliině výše Goethea, vlastenectví vítězilo nad estheticismem. Politického významu však její salon neměl, neboť hmotné její prostředky byly tehdy skrovné, avšak nového vzruchu nabyl, když seznámila se s Karlem Augustem Varnhagenem, přes to, že bylo jí tehdy 37 let a Varnhagenovi pouze 23, i přes rozdíl povah vzniklo mezi nimi hluboké přátelství, neboť mladý Varnhagen dovedl nejlépe čísti v její

duši. Po šesti letech stala se Rahel chotí Varnhagenovou, který cestoval v diplomatických službách, a teprve r. 1819 přesídlili do Berlína, a tou dobou začíná její druhý salon, ona „kancelář ducha", jejž vylíčil Varnhagen ve své korrespondenci.

V druhém salonu Rahelčině shledáváme se s čelnými osobnostmi tehdejšího vzdělaného světa, s profesory berlínské university s Hegelem v čele, jehož filosofie udává v něm ton.

Alexander a Vilém z Humboldtů nezapomněli svých dřívějších styků s Rahelkou a k nim přidružil se mladý Leopold Ranke. Rahel je přítelkyní tragédky Unzelmannové a Bettiny z Arnimu, stejně romanticky založené, ale daleko citovější, bez Rahelčina klassického klidu. A dobrodružný živel zastupuje v tomto saloně známý umělec života, podivínský a zábavný kníže Pückler-Muskau. Přicházejí sem i odpůrci Goetheovi, jako Börne, k nimž je Rahel tolerantní i když svrhují jejího básnického bůžka.

Mladý Heine nalezl ve stárnoucí dámě výbornou přítelkyni a literární rádkyni, jíž pohněval zraniv její pýchu; ale hněv tento byl tak nepatrný, že dal se usmířiti darem růží, když Rahel onemocněla.

Ze salonu vzdělané židovky přejdeme nyní do salonu, jejž bylo by možno nazvati nejznamenitějším salonem německým, ačkoli slovo salon je zde dosti nepřiléhavé. Salon je v běžném slova smyslu více místem, kde jiskří duch lidský, zní smích a hudba, poletují motýlkové úsměvů, ale kudy nekráčí přísné božstvo. Politikové, učenci i snaživci, skvělé zjevy společenské osnovali často v salonech své plány. Ale i salonem vál dech věč-

nosti, i zde zazářily myšlenky zjasněného lidství. To bylo v salonu Goetheově, z něhož vznikla nejkrásnější Goetheova kniha, které Goethe nenapsal, totiž Eckermannovy „Hovory s Goethem". Společenský duch v domě Goetheově i jeho ráz, od různých antik až po „Salve" na podlaze, vše dýše tu duchem Olympana Goethea. Obrovská hlava Junonina z villy Ludovisi, která je „jako zpěv Homerův", charakterisuje dobře ducha, který zde bydlí. A vidíme také společnost, jíž obklopuje se výmarská excellence: Eckermann, prof. Riemer, hovorný syn Goethův August, sem tam mladí umělci, dámy domu Otilie a Ulrika, vychovatel princů Soret, lékař Vogel, dvorní rada Meyer i jiní, i cizinci, hlavně Angličané, kteří náhodou cestovali Výmarem a zastavili se v domě Goetheově. Snacha Goetheova Otilie se svou rozkošnou sestrou Ulrikou, dámy Egloffsteinovy, Karolina a Julie, křehké a jemné, Alvína Fromannová, Adéla Schopenhauerová, přítelkyně Otiliina, sestra velkého filosofa, nehezká, ale krásné duše, Jenny z Pappenheimu ohnivých očí, bývaly hosty na těchto čajových večírcích Otiliiných. A při hudbě, Zelterových písních, jež pěly dámy při kytaře plynuly tyto večery, jimž přednes netištěných básní Goetheových z úst samého autora dodával vznešeného rázu. Salon Goetheův, intimní a přece s jasem velkého světa znovu vzkříšené antiky je malý, tichý svět, ale plný noblessy, salon křehkého půvabu ženského i královský salon ducha. A tento salon žije v kulturních dějinách, žije v literatuře, poněvadž oddaný Eckermann stal se jeho historikem, zaznamenav s minuciésní věrností nejen Goethovy výroky, ale vylíčiv i prostě

a suggestivně celé ovzduší Goetheova domu, přiblíživ čtenáři svého Olympana jako člověka. Odtud teplo té obdivuhodné knihy jistě jednoho z nejkrásnějších plodů literárních, jaký kdy salony daly světu, jíž neubere krásy a ceny ani přehnaný hyperkult Goethův, v němž mnoho německých učenců libovalo si až po naše dny.

Společenský život výmarský tvoří sám o sobě látku četných článků a monografií, starý Výmar slovem i obrazem ožil v každé větší německé literární historii.

Ve Výmaru mimo domu Goetheova byl také salon Johanny Schopenhauerové, matky Arthura Schopenhauera. Tam chodíval i Goethe, neboť Adela, dcera paní Schopenhauerové, byla přítelkyní Otiliinou. Johanna Schopenhauerova byla představitelkou tehdejší modní literatury dámské, jinak však povaha mělká, nechápající významu vlastního syna, takže mezi matkou a synem nebylo duševního svazku, jaký byl mezi Arthurem a Adelou. A přece i tento salon stojí za zmínku, neboť v něm setkali se dva největší lidé svého věku: Goethe a Schopenhauer. Když Schopenhauer poslal Goethovi výtisk své doktorské dissertace, byl tento návštěvou v saloně jeho matky. A když vešel mladý Schopenhauer vstal starý Goethe, mlčky klestil si cestu kruhem svých četných ctitelů, přistoupil k mladému filosofu a tiskl mu ruku, mluvě slovy největší chvály o jeho díle. Setkání těchto dvou velkých duchů v saloně Johanky Schopenhauerové je také významná chvíle v dějinách salonů.

Po pádu Napoleonově v době „tančícího kongresu" vídeňského je Vídeň střediskem společen-

ského života a ruchu. V den výročí velké bitvy, jež rozhodla osud Napoleonův, počala řada slavností v pověstném parku Prateru. Skoro všichni panovníci Evropy sešli se tu, aby oslavovali pád nenáviděného, společného nepřítele, a to nejprve slavnostní mší, jíž sloužil vídeňský arcibiskup, kdy milliony hlasů pěly hymnu míru, a pak bankety, redutami, divadly, plesy, ba i honbami a výlety na saních.

Vídeň plesala a dvůr udával tón jejímu jásotu. Vedle slavností dvorních, jichž zůčastnil se celý vznešený svět vzniklo mnoho salonů, jichž představitelkami byly aristokratické dámy cizího vysokého světa, jako hraběnka Perigordova, kněžna z Thurn-Taxisu, hraběnka Fuchsová a kněžna Bagratianová. V salonech těchto urozených krásek závodili ve vtipu representanti minulého století: princ de Ligne a Talleyrand. Mimo ně setkáváme se tu s řadou německých literátů, diplomatů a vojenských hodnostářů, kteří všichni přišli sem užíti ovoce svého vítězství. A tak po pět měsíců tone Vídeň v horečce skvělých, kongresových zábav, které by jistě byly pokračovaly dále, kdyby rázem neučinila jim konec ohromující zvěst, že Napoleon uprchl z Elby a v triumfu blíží se Paříži.

Z kongresových salonů literárních, kde požitky ducha nahražovaly vnější přepych, byl vedle salonu Rahely Varnhagenové, jež dlela tehdy ve Vídni a vyhýbala se hlučným slavnostem, nejoblíbenější salon Karoliny Pichlerové, spisovatelky známé svými romány a dramatickými básněmi, která již v saloně své matky nabyla dobré, společenské výchovy. Grillparzer byl jejím přítelem

a hovořil jí o svých poetických plánech, hlavně o své „Sapho“, jež tehdy byla s obrovským úspěchem hrána; a pak nabyl salon její lesku tím, že hostil slavného Dána Thorwaldsena, který vzbudil ve Vídni velké nadšení, jako dříve řecký bojovník za svobodu, Ypsilanti. Rovněž přicházel sem Karel Maria Weber a dával se pohnouti k přednesu vlastních skladeb, připomínaje tím paní domu doby, kdy slyšela hráti Mozarta a Beethovena.

Vídeň v době kongresu nadšeně holduje hudbě. Milovníci starých mistrů, Palestriny, Bacha, Scarlattiho a j. scházejí se u dvorního rady Kieseweltera z Weisenbrunnu, kdežto přátelé moderního umění nalézají své požitky na večírcích rytíře ze Spaunů, velkého ctitele Schubertova, který, ač byl zvyklý vystupovati bohémsky, přizpůsobil se tu salonní atmosféře dopřávaje intimnímu kruhu svých přátel, mezi nimiž nechybí půvabné dívky a ženy, požitků svého umění.

I v domě bankéře Arnsteina, který pohádkovou nádherou připomíná palace velmožů renaissančních, poněvadž jest tu vše, co může oslniti smysly, lesk světel, zrcadel a zlata, vybrané vůně a exotické květiny, ba i zima proměněná v léto, neboť v sálech jsou stromy obsypané třešněmi, merunkami a broskvemi, jež hosté vlastnoručně mohou trhati, patří hudba provozovaná předními umělci, mezi nejhledanější požitky. Ale i palác bankéřův podlehl velké změně, a to od chvíle, kdy stala se jeho paní duchaplná baronka Pereira, jež se svou dcerou odstranila všechen jeho pohádkový přepych, v němž libovala si matka její, Fanny Arnsteinová, proslulá kráska kongresu, a po-

nechala jen komfort nutný domu zařízenému s uměleckým vkusem. Před vchodem nezastavují se již elegantní ekypáže, ale za to jsou tu hosty umělci, z nichž někteří, jako Grillparzer, mládnou tu ve společnosti, která nezná žádného programu, a kde přece je tolik harmonie a půvabu, poněvadž nálada hostů udává program, ať jest to četba, hudba neb tanec, a jediným předpisem, jejž všichni uznávají je naprostá společenská svoboda. A tak z pyšné residence Arnsteinů stal se jeden z oněch starovídeňských salonů, v nichž při zvuku Strausových valčíků slavil půvab biedermayeru své poslední triumfy.

ČESKÉ SALONY.

Vznik českého salonu jest hledati již v době osvícenské, kdy připadá mu úkol národnostně průkopnický. V době, kdy germanisace proniká školy, úřady a vniká již i do kostela, ozývá se smělý hlas Františka Josefa hraběte Kinského, který nabádá odrodilou šlechtu českou, jež plně zaslužuje výtek činěných jí Karlem Ignatem Thamem v „Obraně jazyka českého“, aby dávala vychovávati své syny v jejich mateřštině. Některé z rodin šlechtických, zejména Sternberkové a Nosticové, uposlechly hlasu toho, a povolaly k výchově svých dětí a úřadu knihovnickému české učence, z nichž nejvíce vynikl František Martin Pelcl, vychovatel u Nosticů.

A tak povstávají v šlechtických domech, zejména u Nosticů a rytíře Neuberka první české salony, kde nevládne sice ženský půvab a galantní rozhovor, ale kde uplatňují se snahy vážné,

vědecké a národnostní, vlastenecké. Nehlaholí tu vždy jazyk český, neboť velcí vlastenci této doby, Pelcl a Dobrovský psali ještě své vlastenecké spisy německy, a Pelcl dokonce vyznává upřímně, že mu připadalo divným, když baron Kressl s ním mluvil česky. Ale přece si troufám nazvati tato shromáždiště vlasteneckých učenců a aristokratických osvícenců prvními českými salony, poněvadž byly vedeny duchem českým a snahou po obrození národním.

Vlastenecká společnost u Nosticů, jejíž duší byli Pelcl a Dobrovský, který nalezl v bohaté Nosticově knihovně mnoho pramenů pro svá studia dějin literatury české, a jejímiž členy byli vedle jmenovaných hlavně český topograf Jaroslav Schaller, strahovský praemonstrát Bohumír Jan Dlabač, František Faustin Procházka, Karel Ignát Thám a ex-jesuita Strnad, trpěla ještě velice národním pessimismem. Sám Pelcl, ačkoli se cítil upřímným Čechem a pro národ svůj horlivě pracoval, viděl budoucnost jazyka a národa českého ve velmi černém světle.

Naproti tomu v domě ušlechtilého sběratele českých knih a památek a mecenáše vlasteneckého hnutí, rytíře z Neuberka nepřestávalo se sníti o úplném vítězství české řeči a usilovati o to, aby i ve veřejném životě prakticky se uplatnila. Hosté tohoto domu, mezi něž patřili zejména oba Thámové, Fr. Tomsa, Petr rytíř Vokoun, J. L. Zeberer a mladý Kramerius, naplněni byli vřelým nadšením vlasteneckým a nejskvělejšími nadějemi v budoucnost. Ani smrt rytíře z Neuberka, která byla pro ně největší ranou, neroztříštila jejich snah. A Pelcl rád slevil ze svého pessimismu,

když Kramerius počal vydávati první české noviny, a když česká řeč zvítězila i na scéně, a to nejprve v divadle Nosticově, a později ve vlastenecké Boudě, kde hráno bylo výhradně česky.

Konečně i šlechta, když ocitla se v rozporu s vládou, počala zúmyslně obraceti pozornost k českému jazyku a českým dějinám, navštěvovati česká divadla a libovati si v českém hovoru a četbě, jak svědčí Kašpar ze Šternberka. A tak Josefínská doba minula se s cílem svých germanisačních snah a naopak dala život českému vlasteneckému hnutí, jehož prvním zdrojem byly osvícenské salony.

Podle vzoru šlechtického salonu vznikl i salon občanský. V letech 1780—90 žil v Praze, v Týnské ulici ve svém domě u „Červeného kola", majitel velkého, módního závodu, Vojtěch Pech. Byl to muž velmi zámožný a vášnivý hudebník, který rád obklopoval se svými přáteli hudebníky, z nichž pravidelně scházeli se u něho: Jan Ev. Ant. Koželuh, ředitel kůru u Křižovníků a sv. Víta, autor několika zpěvoher a oratorií, Václav Vincenc Mašek, nebo Machek, zprvu sekretář hraběte z Vrtby, později kapelník u sv. Mikuláše v Praze, skladatel mší, symfonií a písní, Jan Kuchař, varhaník u sv. Jindřicha, později na Strahově. Když r. 1787. přijel Wolfgang Amadeus Mozart v průvodu své ženy do Prahy, aby zde řídil provozování Dona Juana, jejž dopsal ve ville Bertramce a určil pro „milé Pražany", zavítal také do společnosti u Pechů, kam uvedl ho Kuchař. Pokud nebyl hostem manželů Duškových na Bertramce, bydlil Mozart na Uhelném trhu, odkud nebylo k Červenému kolu daleko. Současně s ním

chodil k Pechům i jeho hostitel Frant. Dušek, český skladatel hudby komorní, jmenovitě koncertů pro klavicymbál a jeho choť Josefa, rodem Hambachová, česká zpěvačka a oslňující kráska. Večírky u Pechů byly pravidelné a pěstovala se tu vždy hudba, hlavně smyčcové kvarteto a koncerty na klavicymbál. Zatím co páni bavili se hudbou anebo hrou na biliár, první snad biliár, který existoval v Čechách, zaměstnávaly se dámy vystřihováním a lepením silhouett, které byly tehdy ve velké oblibě. K rodině Pechově máme dosud nejeden vztah, neboť rod tento dal nám dva současné básníky: Elišku Krásnohorskou a Em. z Lešehradu, jehož matka rodem Zunova, byla dcerou dcery Pechovy, Kateřiny Judity.

Společenský život hrál vždy hlavní roli ve vlasteneckém hnutí, které od dob osvícenských rostlo, vyvíjelo se a zkvétalo. Pomocí českého divadla, jež z Boudy přestěhovalo se do Růžodolu (nynější Karlín) a do kláštera u Hibernů, pomocí českých novin a spisů, jež vydávali a odbírali nadšení vlastenci s velikou obětavostí a konečně pomocí českých plesů a zábav šířilo se a postupovalo čím dále tím více k cíli. Jaký pokrok, jaké úspěchy znamená v našem probuzení ono čtvrtstoletí od prvního plesu českého r. 1840 až k prvním Šibřinkám Sokola pražského roku 1865!

Pokrok ten je nám jasný, sledujeme-li vývoj společenských zábav, kterými ho bylo dosaženo, a z nichž každá je novým krokem k cíli: vítězství probuzenských snah a národního sebevědomí.

Soukromé, ochotnické zábavy, jež pořádal Tyl s několika přáteli v Kajetánském domě na Malé

Straně, daly podnět k prvnímu českému plesu v konviktském sále, vyzdobeném národními barvami, kde poprvé triumfoval náš jazyk. Od té doby každým rokem se stupňovalo nadšení pro české plesy, jež byly pořádány stále s větší nádherou, a v nichž venkov následoval příkladu Prahy. Po roce 1845 nadšení k velké lítosti Tylově utuchá, ale za to vznikají české besedy, kde se zpívá, přednáší, deklamuje i tančí, a které dlouho vykonávaly svůj úkol v probuzenském díle. Ba i ve Vídni, vedle skvělých plesů slovanských, pořádána byla r. 1848 první taneční beseda česká, jíž zúčastnili se též Palacký, Presl a Šafařík.

Z velkých síní plesových přešel český hovor a vlastenecký proud do salonů soukromých a rodinných. I první šibřinky, rozdílné od dosavadních veřejných merend studentských neb uměleckých, byly vlastně soukromou zábavou familiérního rázu. Fügner sám rozesílal k nim originelní pozvánky, kde neznámé dosud jméno plesu bylo psáno pozpátku. Nikdy nebylo společnosti pestřejší nad tu, která se sešla tehdy v tělocvičně Sokola pražského, aby při veselé, srdečné, ale nikoli nevázané zábavě zapomněla všech rozdílů kast a předpisů společenských. Ta tam jest někdejší škrobenost, etiketta a obřadnost, jež pod trestem výsměchu byla nutna v německých, šlechtických, panských a měšťanských domech. Jsme v době, kdy máme již vítězství národnostní za sebou, kdy pyšníme se národním tancem a národními písněmi, kdy čamara se stala oblíbeným krojem salonním a kdy i české ženy a umělci, mezi nimi též Manes, vymýšleli červenobílé kroje, aby i zevně projevili své vlastenecké nadšení. Vše, vše, směřovalo

k těmto projevům probuzeného ducha národního. A k němu směřovala též činnost českých salonů.

Zajímavý staročeský salonek vytvořil se kolem r. 1865 a trval až do let osmdesátých, v rodině sládka Kučery, kde hovořilo se bez výhrady úplně česky a kam žádný Němec neměl přístupu. Za to však bývali vítáni cizinci, kteří mohli tu poznati starosvětský, ryze český interieur.

Byly to hudebně literární a společenské začátky českého života, soustředění největších a nejpoctivějších lidí své doby ve znamení hudby a citu vlasteneckého. Chodili sem: Smetana, Lukes, dr. Ludevít Procházka, dr .Kučera, Neruda, Sklenářová, Lev Taxis, Servác Heller, a tvůrce nového tance „besedy" Ferdinand Heller.

Hudebníci, kteří se tu scházeli, položili základ k velkému pěveckému sdružení „Hlaholu", a vlastenectví, které tu tak radostně kvetlo, udrželo se v rodině Hellerově, který vzal si za choť dceru Kučerovu, a promluvilo i v naší době ráznými, vlasteneckými činy JUDra Ferdinanda Hellera.

V letech 50—60tých byl salon i u Wenzigů, v Lípové ulici. Josef Wenzig, ač dokonalý Čech, psal svá libretta německy a teprve Ervín Špindler je překládal do češtiny. Proto také na rozdíl od domu Kučerova nebyla tu němčina vypovězena. Kdysi pořádala paní Wenzigová soirée ve prospěch pohořelých, při kterém účinkovali: slavný tenorista Ticháček, který náhodou byl v Praze, sl. z Ehrenbergů, tehdy mladá dívka, a výborná pianistka, sl. Jiřikovská, která hrála též na čtyři ruce se svou čtyřletou žačkou. Tato zázračná holčička, která po produkci chodila vybírati na po-

hořelé, vyrostla později ve virtuosku našich prvních českých koncertů, sl. Helenu Röslerovou.

K Wenzigovům chodil rád Gabler, filosof Krejčí, ba i pí. Riegrová, která byla řídkou návštěvnicí salonů. Když pak Wenzig založil Uměleckou besedu, měly její první večírky, kam chodila též mladá adeptka dramatického umění, sl. Otilie Malá, také ráz salonní.

Dlouho ještě, i v letech šedesátých a sedmdesátých podržovala společnost naše roucho německé. Mluvilo se německy i tam, kde se česky cítilo, a to hlavně v salonech aristokratických vlastenců. Z dam málo která uměla česky, takže český hovor zněl tu jen z mužských úst. Dívky z nejlepších pražských rodin, které učily se francouzštině a ručním pracím v institutě slečen Pátkových, zpěvu u pí. Müldnerové, kam chodila též Žofie Podlipská a tanci u proslulého mistra tanečního Pohla, bavily se nejlépe v domě dvorního rady Jelínka, který byl otevřen všem mladým lidem, zejména plavníkům, a kde každodenně scházela se společnost a v neděli vždy celé odpoledne se tančilo. Salon tento, který neměl vůbec rázu ani intencí vlasteneckých, udržel se od r. 1855 až do let sedmdesátých.

Na počátku let sedmdesátých byl nejčilejší život společenský v domě u Hellmů, kde bydlila rodina Braunerova a rodina známého vlastence barona Karla Drahotína Villaniho.

U Villaniů byl trojí útvar společnosti: intimní večírky, jichž zúčastňovali se nejbližší přátelé rodiny, soirées, k nimž zváno bývalo 12—14 osob, a konečně alespoň jednou neb dvakráte ročně velké, representační plesy, k nimž sjelo se až 80

hostů, a jež poctívali svou přítomností též Palacký a Rieger. K intimním večírkům přicházelo se nahodile, bez pozvání. Scházel se tu obyčejně kroužek stálých přátel rodiny baronovy, mezi něž patřili hlavně: Dr. Brauner, Dr. Engl. prof. Josef Durdík, hrabě Kolovrat, hrabě Kounic, prof. Jonák, Zdenka Havlíčkova a její citer, uhlazený polský důstojník Battaglia a mladistvá virtuosa na klavír, Helena Röslerová, která měla tu svůj druhý domov. Z cizích hostů, když zavítali do Prahy, vyhledávali salon Villaniův: kněžna Golicynová, baron Rukavina, pí. Kvrievová, bývalá palácová dáma a krasavice ruského dvora a dudlhaplní, ruský vysoký hodnostář Samarin, který zasazoval se horlivě o zrušení nevolnictví, a nejednou dostal se do sporu s baronkou Villaniovou, když tvrdil, že rozluštění všech problémů, ba i vědeckých lze nalézti v bibli.

Programu nebylo vůbec, jen nálada jej diktovala. Někdy omezovala se společnost na volný hovor, který většinou bývал francouzský neb německý, jelikož dámy, až na knížnu Taxisovou a hraběnku Kounicovou, uměly velmi málo česky jindy přijala s radostí, když prof. Durdík nabídl, že přečte svůj překlad Pariziny, anebo vybídla slečnu Röslerovou, aby přednesla něco ze svého bohatého repertoiru klavírního, obyčejně ze Schumana nebo Chopina.

I pohostinství bylo jednoduché. Uprostřed zábavy prostřela panská stůl, u něhož se sedělo a postavila naň velký samovar, načež nejstarší dcera Villaniova, Zdenka, jala se nalévati čáj. Pak předložena studená večeře.

Léto, od května do října trávila rodina Villaniova s nejbližšími svými přáteli na zámku Střížkově u Benešova. A tu teprve byl veselý a roztomilý život, zejména pro mládež. Hrálo se divadlo, k němuž obyčejně byl pozván celý Benešov a tančilo se na velké verandě při selské kapele, která umístěna byla dole v zahradě.

Před zámkem bylo velké rondeau se záhony a stromy, a tu každého rána, za každého počasí, procházel se prof. Durdík, odříkávaje verše z Iliady, jež přerušoval někdy spontánním výkřikem: „A tu je blåto!“ A nikdy snad ani nepovšiml si, že z verandy pozorují jej se smíchem dívčí hlavičky... Po obědě, asi o třetí hodině, scházela se společnost ve velkém pokoji baronky Villaniové k rozpravám a debatám. Durdík s uspokojením oznamoval, jak pokročil jeho spis o esthetice a předčítal, co napsal. Helena Röslerová hrála, anebo debatovala s ním, velkým odpůrcem programové hudby. Večer byl obyčejně věnován recitaci. Kdysi uložil Durdík slečně Röslerové, aby zkomponovala jednu Heineovu píseň, která druhého dne již se hrála a zpívala. A tehdy byl starý profesor tak nadšen slibným nadáním mladé komponistky, že věnoval jí svou podobiznu s veršíkem plným něžného obdivu.

Poněvadž baronka Villaniova neměla ráda odpoledních svačin, vyjela si mládež kdysi potají na na malém vozíčku do lesa, kam odvezla s sebou samovar a chléb s máslem. Durdík byl pozván též, ale zavázán přísným mlčením. Nicméně, když večer vyptávala se paní domu svých dětí a hostů, jak strávili den, vyzradil tajemství dvěma záhadnými slovy: thé — wäldchen. Baronka Villaniová, dáma

Dr Brauner

Paní Braunerová

Pí. Červinková-Riegrová

Servác Heller

První výbor zpěváckého spolku „Hlahol" v Praze 1862.

Dr. L. Procházka K. Bendl H Tenner Ferd. Heller J. L. Zvonař
J. K. Lukes Dr. Rud. kníže Taxis Dr. J. Kučera.

velmi duchaplná, lámala si dlouho hlavu s těmito dvěma slovy anglického znění, ale na konec přece pronikla tajemství svých dětí.

A jaká radost, když vynořila se z poštovního dostavníku hřmotná postava profesora Zapa! Tu teprve chodilo se na výlety, neboť pan profesor byl živou kronikou a dovedl baviti o sebe nepatrnějších místech a zjevech tak, že Zdenka Villaniová ve své roztomilé prostořekosti, nejednou si ho dobírala: „Pane profesore, povězte nám, kolik šálků kávy vypila šlechtična X.?“ Načež pan profesor dobromyslně odpovídal: „To vám nepovím, ale povím vám, kolik párů punčoch měla do výbavy...“

Dosud stojí zámek Střížkov a dosud je majetkem nejmladšího člena rodiny, barona Karla Villaniho. Ale marně hledali bychom tu stopy jeho někdejší slávy. Místo záhonů nádherných růží nalezli bychom zpustlou, zanedbanou zahradu a místo veselého hovoru a smíchu, který kdysi se tu rozléhal, jen mrtvé ticho opuštěného zámku. A nejbolestněji dotkne se to mrtvé ticho duší těch řídkých návštěvníků, kteří přišli sem oživiti své vzpomínky a sníti o dnech kdysi tak šťastně a krásně tu prožitých...

Salon Villaniův, ačkoli baron Villani byl vždy upřímným vlastencem, který trpěl s ostatními v r. 1848, a syn jeho, baron Oskar Villani, sekční chef ministerstva kultu, dosud žijící, zůstal věren snahám otcovým, nelze nazvati salonem ryze českým. Ryze české byly v letech 70—80tých čtvrtky u Karla Jaromíra Erbena, kde scházela se společnost, k níž náležel vedle mladého světa i Durdík a obě dcery Jungmannovy, aby po odpolední kávě

naslouchala recitaci veršů Hálkových, Nerudových a rukopisů Rudolfa Mayera. A konečně nejstarší z ryze českých velkých salonů byl salon Englův.

Každá společenská dáma vytváří svou vlastní sféru; ona je středem společnosti, již kolem sebe sdružuje a jíž udává svůj individuelní ráz. A pí. Englová byla pravá salonní dáma, která žila jen pro společnost a cele se jí věnovala. Vynikala-li baronka Villaniová aristokratickou noblessou, krásou a duchaplností, měla paní Englová v plné míře vlastnost, již Rieger nazval hlavní a nezbytnou ctností společenské dámy: velikou dobrosrdečnost, tak zvanou „zdvořilost dobrého srdce", spojenou s půvabem roztomilé povahy a zvláštním společenským taktem a bystrozrakem. Ráda sdružovala kolem sebe hezké ženy a dívky, ba i pověstná kráska, slečna z Bleylebenu, milenka císaře Františka Josefa, byla jejím hostem, a dovedla uplatniti společensky i povahy plaché a ostýchavé. K jejímu kruhu patřil též prof. Jonák, prof. Josef Durdík a kustos Vrťátko.

U Riegrů a u Braunerů vznikly nejprve salony na podkladě politickém s tendencí národnostní, ale později stal se tu pokus o salon literární.

Paní Braunerová, ač původem Němkyně, které přes všechno úsilí nepodařilo se nikdy překonati obtíže češtiny byla tak prodchnuta vlastenectvím nadšením, že oblíbila si svého budoucího choť ve chvíli, kdy obdržela zprávu o jeho zatčení. Po celý svůj život podržela si toto krásné a ušlechtilé nadšení vychovala v něm své děti a naplnila jím své společenské ovzduší. Byla dáma živá, temperamentní, velkého vzdělání a velmi dobrosrdečná. Dovedla roztomile zalichotiti svým

hostům a připoutati je k sobě. Její pohostinský dům byl otevřen všem cizincům, kteří projevili zájem o Prahu a český národ a všem českým umělcům, spisovatelům, hudebníkům i výtvarníkům tak, že u ní sešel se často nejširší umělecký kruh. Někdy měl její salon ráz kosmopolitický, neboť často bývali tu hosty cizinci, hlavně Rusové. V oboru duševních požitků dovedla vždy co nejlépe voliti: zpíval tu slavný mistr Löw, na housle hrál Novotný a koncertovala půvabná sl. Röslerová, když vrátila se z Vídně po studiu u Rubinsteina a počala první propagovati českou hudbu.

Jediný salon, kde pěstovala se hudba bez ohledu na národnost a kde scházela se celá česká i německá elita pražská od místodržitele počínaje, byl salon dra. Ludevíta Procházky, jehož manželka byla vynikající pěvkyní. V jeho velkém bytě scházel se hudební svět každého čtvrtka o páté hodině. Jeden čtvrtek byl věnován programu, o němž rokovali umělci sami, a druhý provedení programu. Večírky řídily se vždy nějakým heslem. Buď byl večer věnován zapomenutým mistrům nebo novotinám, či staročeským skladatelům, často převládl též jediný autor: Beethoven nebo Schumann.

Salon velkého stylu byl u pí. Jelínkové-Doubkové, kde bývaly pořádány skvělé hostiny, až pro 50 osob. Vládl tu salonní tón, etiketta a scházel se celý hudební svět. Bendl a Dvořák byli tu častými hosty vedle cizinců, z Rusů hlavně Safonova a Čajkovského.

Velmi pěkná a vybraná společnost scházela se též u Schramků, v jedné z nejctihodnějších rodin pražské buržoasie. Mnoho vlastenců našich, kteří byli zároveň hosty i druhých salonů, vyhledávalo

tento milý přívětivý dům, kde vládl sice tón familierní, ale při tom vzácný takt společenský díky distingované bytosti a vysokému vzdělání sl. Viktorie Schramkové, později hraběnky Suardi, a jejích sester, kterým dostalo se vskutku šlechtického vychování. Byl to význačný, kosmopolitický salon své doby, kde hovořilo se mnoho francouzsky, italsky, ba i španělsky, a kam přicházelo mnoho cizinců, zejména Italů, z nichž někteří hráli zajímavou politickou roli ve své vlasti.

Přicházíme k nejvyššímu útvaru společenského života: k salonu literárnímu. V letech osmdesátých bylo několik takových salonů v Praze. Byl to především čistě literární salon pí. Žofie Podlipské, která přijímala dvakrát týdně, a to v pondělí a v pátek.

Chodili sem skoro výhradně literáti, možno říci všichni literáti své doby: Vrchlický, Sládek, Lumírovci, Dr. Josef a Pavel Durdík, Goll, spisovatel Nosek, Světlá, Berta Mühlsteinová, Jar. Martinec, syn Klicperův Ivan, v pozdějších letech i Zeyer, Katinka Emingerová, sestry Kalašovy, pí. Brdlíková, Bedřich Frída, rodina Veselých a z mladších malíř Jiránek. Jednou objevil se též jako převzácný host Svatopluk Čech. Společnost setrvávala v literárních hovorech od 4—8 hod. při kávě a rohlíkách. I zde byla hudba vedle literatury nejmilejším požitkem, a pí. Podlipská, velmi dobrá hudebnice.

První myšlenku k založení literárního salonu dal sám Rieger v letech osmdesátých. Tvrdil, že je českým literátům nezbytně třeba společenského styku a pozval do svého domu všechny spisovatele zvučného jména, z nichž pouze Svatopluk Čech

odmítl přicházeti. A tak otevřen byl krásný a velký salon Palackých a Riegrů, kde společensky vystupovala trojí generace slavného našeho rodu, českým literátům. Vedle Vrchlického, Sládka, Zeyera, přicházeli sem hlavně: Frant. V. Jeřábek, který tu četl svá dramata, Goll, Hostinský, Kaizl, Heyrovský, Josef Durdík, Eduard Jelínek, redaktor „Osvěty" Vlček a velký cítel Dvořákův a Smetanův V. V. Zelený

Pí. Marie Riegrová byla velmi málo představitelkou tohoto salonu. Věnovala se společenskému životu jen potud, pokud připadalo jí to nutným a pokud nezaujímala ji peče o rodinu a velké cíle, jež si vytkla. Salon byl jí jen prostředkem k uskutečnění humanitních snah, a nikdy ne cílem. Její vznešená duše spějící za vysokými mravními ideály vzdalovala se všeho efemerního a vnějšího. A nic nebylo jí vzdálenějším než zevní lesk a representace. Obsáhlá, neúnavná činnost, jíž věnovala svůj život, práce pro blaho bližních a posvátná nadšená láska, jež vedla kroky její k trpícím, vyplnily lépe její duši a dny než úspěchy společenské. Nicméně měl salon Riegrův svou representantku, duševně jemnou vysoce vzdělanou a roztomilou, měl svou uměleckou duši, a tou byla paní Marie Červinková-Riegrová. Salon Riegrův měl své slavné dny jen tehdy, když přijela z Malče a ujala se jeho vedení. Sama pořádala literární a hudební večery, při nichž básníci předčítali svá rukopisná díla, při nichž hrála se quartetta a zpívaly se partie z „Prodané nevěsty". Sama uplatnila tu též svůj krásný hlas vedle baronky Schwarzenfeldové, pí. Lauermannové a slečny Hebdové. Ona nejvytrvaleji snila a pracovala o my-

šlence literárního, českého salonu. Bohužel přes krásné úsilí, jež mu věnovala, neudržel se literární salon její, a hlavní příčinou toho byla jistě nesjednocenost a rozpory mezi literáty.

V tradici Riegrova salonu pokračovala, povzbuzena Riegrem, pí. Lauermannová. Neomylný duševní bystrozrak Riegrův postřehl u ní vzácné vlastnosti společenské dámy: dobrotu srdce, společenský tón, vtip a nenucenost, s jakou dovede ovládnouti a přiblížiti k sobě i velkou společnost. A přidáme-li k tomu hloubku postřehu, jímž sonduje lidská nitra, jemnost a pronikavost, jíž honosí se jako spisovatelka, a již přenesla též do svého okolí, uznáme, že Rieger pověřil ji úkolem, který právem jí přináleží. Přijala společnost domu Riegrova i Braunerova, ale vtiskla jí svůj vlastní, odlišný ráz. A podnes dovoluje jí nepomíjející svěžest duševního mládí, aby pokračovala v tomto směru.

Z dalších moderních salonů dlužno vzpomenouti hlavně literárního salonu spisovatelky Růženy Svobodové, která vždy se snažila uvésti literární zájmy do společenského života. Hned po provdání sdružovala v bytě u Zámeckých schodů kolem sebe přátele svého muže, malý, ale významný kroužek literární, skládající se hlavně z Ant. Klášterského, F. X. Šaldy, A. Sovy, K. Červinky a j. Časem rozšířil se tento úzký kruh na celou generaci let 90tých. Nejvíce zastoupen byl literární kruh „Rozhledů", pak Pelcl, F. V. Krejčí, Mrštík, Kvapilovi, Klose.

Později v Žitné ulici byl to kruh současného Lumíra za redakce Hladíkovy. Tehdy přicházeli ponejvíce: Ot. Theer, K. Sezima, J. z Wojkowicz, Dr. Skácelík, pí. Welsová-Slavíková, Beno-

niovi, Isa Grégrová atd. Leč ani v bytě u Lávky nebyl to vlastně ještě salon, nýbrž jen domácí společnost, která se stále vyvíjela a rozmnožovala o nové umělecké veličiny. Tehdy přicházeli hlavně: Dr. Jan Thon, Dr. Stefanyk, který velice si vážil hostitelky, Anežka Schulzová, Zdenka Braunerová, Vrchlických, Jiránek, Hofbauer, Machar.

Vlastní salon vyvinul se teprve v bytě pod Bruskou a v době, kdy vycházela „Novina", jejíž literární kruh soustřeďoval salon pí. Svobodové. Nikde nevystřídal se pestřejší svět umělecký jako právě v tomto ovzduší, jímž prošla vždy nadějná, umělecká mládež naše, zejména ženská, již pí. Svobodová ideálně podporovala. Nebyl to nikdy pouze literární kruh, neboť bohatě byli zastoupeni i výtvárníci, hudebníci a dramatičtí umělci. Hana Kvapilová byla velkou přítelkyní paní domu, Růžena Nasková se svou sestrou pí. Helenou Malířovou zůstala vždy věrnou návštěvnicí, častými hosty byly též: pí. Jiránková, sl. Teinitzrová, pí. profesorová Nejedlá, paní doktorová Stránská, Zdenka Hásková, Máša Veselíková, Amalie Dvořáková-Krejčová s chotěm, Dr. Langer, Dr. Chudoba, Dr. V. V. Štech, Dr. Matějíček.

V poslední době soustřeďuje salon nejmladší generaci literární, zejména z kruhu „Kmene" a „Lípy": Ferd. Pujmana, Marii Hennerovou, Růženu Schwarzovou, Ant. Tyrpeklovou, R. Líbalovou-Zátkovou atd.

Dalším zajímavým salonem literárním byl v poslední době salon, jemuž v čele stála ne méně pozoruhodná žena a spisovatelka česká, pí. Gabriela Preissová, která vyznačovala se vždy sklo-

nem k jistému společenskému demokratismu, který velmi dobře slušel její osobnosti i jejímu ovzduší.

Vedle literární společnosti obklopovala se ráda slovanskými, hlavně jihoslovanskými hosty, od nichž dávala si zpívati národní písně, takže společnost její nepostrádala nikdy živosti a veselí.

I herečky měly svůj společenský kruh a z nich zejména pí. Marie Laudová snažila se po celou dobu své umělecké karriery o udržení společenského života. Její salon byl silně kosmopolitický, hovořilo se tu francouzsky, anglicky, vlašsky a všemi jazyky slovanskými. Přicházeli sem cizinci, hlavně Francouzi, Chéradame, René Douzy, Ernest Gay, Dausset, politikové, umělci, ruští generálové Komarov, Rittich, slavný Stanislavský, zpěvačka Gorlenko Dolina a malíř Borisov. Častým hostem býval tu i Jaroslav Vrchlický, stařičký Rieger, Turnovský, a Zeyer přišel osobně poděkovati se za Runu, Svatavu a Zvratku. Ze Slováků nejčastěji přicházeli Dúla, Vajanský, Bubela, Hodža a z Jihoslovanů Fijan, Šramová, Nigrinová, Nušič, Růžičková-Strozzi a Jakič.

Nezašel tudíž společenský život u nás po slavné éře svého nejvyššího rozkvětu, jehož dosáhl v době salonů Riegrova a Braunerova, nevymizel nikdy úplně, byť ochabl. Literární salon zůstal nám, i když salony bohaté buržoasie pozbyly svého lesku. To probouzí v nás naději v obnovení velkého českého salonu, v znovuzrození jeho na základě staré, národní tradice.

Svůj budoucí život radostný a prozářený láskou k volné vlasti musíme si stvořiti láskou ne menší nežli měli mrtví naši vlastenci k vlasti nevolné. Jdeme z červánků a ranního šera v mladé ráno

české vlasti. I zde máme z minulosti odkaz nejdražší: čistou lásku, onu amour sacré de la patrie. Ať jsou jí prozářeny i ty příští formy společenské, ať je místo salonů, jak si je stvořila kdysi aristokracie, nový útvar vzešlý z demokracie! Ten může a bude v mnohém krásnější nežli bylo dopřáno našim předkům; žádné nadšení a žádná velká tvůrčí síla nemusí býti zmařena jako často musila zhasnouti v minulosti, kdy krásné verše Nerudovy, vítající mladou svobodu, byly přece jenom chvilkovým zajásáním.

I naše příští salony budou míti okna otevřená těmto krásným paprskům rána. Společenský styk bude srdečný a jasný, jako píseň Manesových kreseb, nad níž usmíváme se a říkáme si v duchu: „Vítej nám, boží sluníčko!" A my řekneme si: „Vítej nám, mladá, krásná, svobodná, šťastná, velká a slavná vlasti naše československá!"

SALONY BUDOUCNOSTI.

Nejen salony historické zasluhují pozornosti. Nejen ona střediska krásných dam společnosti, které dovedly okouzlovati půvabem ženství i duchem, jenž užívá nejmocnější suggesce krásy jako své pomocnice, upoutávají pozornost každého, kdo sleduje vývoj ducha věku, ducha společnosti, jejíž symbolem byly salony v dějinách. I salony imaginerní, existující v mysli a obraznosti básníků, mají svou krásu.

Boccacciova zahrada, kde vznikají povídky Dekameronu, je takový imaginerní salon, útočiště umělců života, kteří zachraňují se, když „černá

smrt" kosí kolem lidstvo. Jsou to šťastní, naivní a sobečtí estéti, které ani velká morová katastrofa nesprovodila se světa; volili jinou cestu než ti, kdož v zoufalství nad nesmírnou pohromou viděli obraz zkázy světa, jichž cesta vedla k bolestnému zničení veškeré krásy, jímž vidiny posledního soudu vtiskly do ruky bič mrskačů, kterým chtěli smiřovati nebeský hněv.

A nynější doba je podobná oné době v tom, že také zuří kolem smrt, nikoli však černá smrt středověká, spíše smrt železná, krutější snad než středověká velká epidemie. Je možno, aby při ní vznikla ona zahrada Boccacciova, útulek estétů, kteří zachránili i své nitro před bouří, jež zachvátila svět, a v zátiší holdují krásným a dojemným, smyslným obrazům, tkajíce gobelin ze svých novel?

Nemožno. Železná smrt stala se větším zažitkem lidstva, nežli černá smrt středověku. Pro myslícího člověka stalo se nemožným vytvořiti si ostrov míru a půvabných požitků uměleckých, neboť vědomí velké katastrofy, způsobené lidmi samými, proniká myslí jinak než vědomí katastrofy přírodní nikým nezaviněné. Ti, kdož nyní dovedli se isolovati v lázeňských místech dobře žijíce za miliony lehce nabyté v hospodářských krisích a převratech, nejsou nikterak elitou ducha. Jsou to muži přesycení, otrlí posedlí vůlí k moci, lidé nejhorší fixní ideje dvacátého věku, lidé zisku, bezohlední dobyvatelé, jež ani nenapadne, že právě v této době tisíce dětí stojí před poloprázdnými krámy, a že nesmírná proletarisace postupuje jako strašná, pomalu vysilující a zabíjející nemoc. A vášně, lásky a žalu. Jsou to ženy nemilující, ne-

ženy, jež vidíme v těchto místech, neznají hlubin podařené příživnice oněch nadlidí, na něž je slabá všecka moderní kriminalistika, ženy, které neříkají již: „Po nás potopa!", ale cítí, že i za potopy žije se dobře na vrcholcích, kam vlny nedosahují. Toť svět, jak vyličil jej i za války trefně vídeňský Fackel-Kraus, svět velkých lovců profitu, maskující v nejhorším případě zdánlivě patriotickými činy nejhorší rejdy, jež vedou k proletarisaci středních vrstev, lidé, jimž válka je konjunkturou, kteří ze své archy naprosto nevyhlížejí, letí-li holubice s mírovou ratolestí, poněvadž je ani nenapadlo, by vypustili tohoto posla míru.

Lidé skutečně velkého ducha, i ti proskribovaní „kavárenští estéti" jsou buď ve válce nebo jako proletáři živí se nuzně z řádkových honorářů. Není salonů, jsou jen země všehojnosti, kde mluví se snad o obecném blahu ironické slovo, jež ve skutečnosti zní: konjunktura. Je možno, aby z této společnosti vzešlo nějaké světlo v železný věk?

Aby vznikly příští salony v onom dobrém, krásném slova smyslu, kde ženy byly často iniciátorkami, spolutvůrkyněmi nového prostředí uměleckého a sociálního, bylo by třeba, by změnily se ženy. Nikoli ženy chudých a středních vrstev, jež vlekou svůj los často hůře než otrokyně, ale ženy ušetřené velkou válečnou potopou. Jejich dobročinné akce to nespraví, duch musí jíti hlouběji, za onen žalostný průměr zvaný dobročinnost, jež nikoli neprávem je označována jako kapka na rozpálený kámen. Vznikají takové ženy, jsou příznaky, že vzniknou?

Zdá se, že ano. Světlý bod v temnu věku je skutečnost, že není bojovných žen. Kdyby dnes

se tvořily legendy o bytostech nadpřirozených, nebylo by bojovných valkýr. Za celou dobu válečnou nebylo skoro slyšeti bojovného hlasu ženského; naopak, byly to ženy, které usilovaly o kongresy mírové. Maďarka Rosika Schwimmerová, které se podařilo získati amerického millionáře Forda pro jeho marnou mírovou cestu, je skoro typem oněch mírových agitátorek. Ani ženy francouzské nemluví jinak a podpisují mírové žádosti, ač jsou beznadějné.

Bylo by možno z toho vyvozovati, že vliv žen na muže nesmírně ochabl na velkou škodu lidstva. Onen jednostranný vývoj technický, který soustředil všecky síly myšlení a pozornost jenom na práci mužskou, odstranil ženský vliv, ale ženské hnutí sdílí se socialismem stejný los: mlčí, či je umlčeno, ale není mrtvo. Ženy ve válce převzaly práci mužů — jaký div, že víc než právem mohou se domáhati veřejného vlivu?

A tak jsme u otázky velké a těžké: Jaký bude vliv žen po válce? Ty, jež poznaly všecky strasti válečné, vyjdou z nich duševně uzrálé, povahově zcelené; jejich dílem nebude konečně ani muž sám neomezený vládce, který ukázal, jak špatně dovede říditi svět, když došlo k takové katastrofě. Válka byla vlastně velkým fiaskem mužského nadčlověčství. Žádné slovo nevyžádalo si tolik hrůzných obětí jako strašné slovo: nadvláda. Ale cílem žen nebyla nikdy nadvláda, vždy byla žena živel udržující, konservativní, byla jím i ve válce a bude i po ní. Ale žena musí přestati býti krásnějším pohlavím a státi se tím, čím vlastně je v nejvnitřnější podstatě živlem udržujícím.

Vzniknou-li po válce salony, bude-li na starou tradici navázána nová forma středisk ducha, ohnisek umění a krásy, nebudou to již staré salony, kde spřádaly se nitky politické, a také nikdo by si jich nežádal. Ale salony, jež byly by krokem k nové civilisaci, kde žena zabraňuje katastrofám, jež stihly svět za vlády mužů, takové dosud utopické salony, jimiž proniká hluboké, ženským cítěním provanuté smýšlení sociální, mohly by býti velkým činitelem v díle obnovy Evropy. Salony, kde by cit ženin pojil se s city obětí válečných – invalidů, kteří prošli nejtrpčí školou životní a jejichž cítění je jiné než oněch lidí, kdož finanční mocí udávají tón. Snad v citovém životě dvou těch živlů: žen a invalidů, jsou zárodky příští lepší společnosti; jejich srdce budou mluvit jinak, nežli rty diplomatů. Možná, že doba nakonec povolá je k slovu, k spolutvoření zákonů společenských, jež budou zníti jinak nežli zákony železného věku.

ČESKÉ HLAVY

POŘÁDÁ JAN EMLER.

Sbírka stručných životopisných monografií nejznamenitějších mužů a žen našeho národa, kteří mocně zasáhli v rozvoj naší kultury a tak účinně připravovali půdu českému samostatnému státu.

Dosud vyšlo:

I. T. G. MASARYK.
Napsal Dr. Jan Herben.

II. DR. MIROSLAV TYRŠ.
Napsal Karel Domorázek.

III. JAN AMOS KOMENSKÝ.
Napsal prof. J. Novák.

IV. P. O. HVIEZDOSLAV.
Napsal Fr. Táborský.

V. KAREL HAVLÍČEK-BOROVSKÝ.
Napsal dr. H. Traub.

VI. EDUARD BENEŠ.
Napsal dr. J. Reichmann.

Ve vydávání se pokračuje. — Každý svazeček je na obálce zdoben obrazem hlavy osoby, jejíž životní dráhu popisuje, a lze je koupiti za 80 haléřů u všech knihkupců.

Nakladatel F. TOPIČ, knihkupec
v Praze, Národní třída čís. 11.

Pražský román Anny Marie Tilschové:

SYNOVÉ.

Spisovatelka líčí osudy pražské obchodnické rodiny, otce Kučery a jeho tří synů, ve starém domě na Florenci. Život těchto synů, povahou, zálibami a snahami navzájem tak rozdílných, splétá se a rozvíjí v živě a dramaticky kreslených scénách a jejich postavy — i charaktery žen v románu vystupujících — nakresleny jsou výstižně a názorně jako ze skutečného života převzaté. Ovzduší pražské společnosti, v níž se tyto postavy pohybují, je věrně podáno a vyprávěcí umění autorčino udrží zájem čtenářův až po konečnou, mocně působící scénu, kdy starý otec Kučerů umírá.

Cena Kč. 9·50.

(Mimo Prahu o 5% více).

V každém knihkupectví.

Nakladatel F. TOPIČ, knihkupec
v Praze. Národní třída 11.

LISTEM ČESKÉ INTELLIGENCE JEST

TOPIČŮV SBORNÍK
LITERÁRNÍ A UMĚLECKÝ.

Rediguji: Dr. Jaromír Borecký,
Adolf Wenig a Rudolf Vejrych.

Přináší hlavně původní, v čísle ukončené práce belletristické od všech předních našich autorů, pozoruhodné zjevy z literatur cizích i stati poučné, obrazové přílohy barevné a řadu reprodukcí v textu. — Ke každému číslu jsou připojeny dvě románové přílohy. Pro svoji vysokou literárně uměleckou úroveň stal se nejoblíbenějším a nejrozšířenějším literárním měsíčníkem, k erý i svojí úpravou representuje znamenitě českou knihu před cizinou.

Jednotlivý svazek za Kč. 5·—. Na celý rok se předpl. i s pošt. Kč. 54·— u všech knihkupců.

*

Nakladatel **F. TOPIČ**, knihkupec
v Praze, Národní třída č. s. 11.

A SVĚT
DVCH A SVĚT
DVCH A SVĚT
A SVĚT
DVCH A SVĚT
DVCH A SVĚT
A SVĚT
DVCH A SVĚT
DVCH A SVĚT

Tiskem knihtiskárny „VELESLAVÍN" sp. s r. o. v Praze.

K výzdobě domácnosti, za vhodné dary svatební a příležitostné i ke koupi pro vlastní potěšení doporučujeme bohatý výběr

DĚL ČESKÝCH UMĚLCŮ

všech směrů uměleckých, obrazy, lepty, původní dřevoryty a kamenotisky sochy, plakety, jež jsou nejvhodnější a nejcenější výzdobou českých domácností a nejkrásnějším, vítaným dárkem svatebním či příležitostným, které zůstane stálou a milou upomínkou na osobu dárcovu i na významný den.

Sběratelé a milovníky uměleckých tisků, leptů, dřevorytů atd. zveme k návštěvě našeho závodu, kde jistě naleznou mnohé, co s potěšením zařadí do svých sbírek.

Tiskem knihtiskárny „VELESLAVIN“ sp. s r. o v Praze.
1920.

16/1/74

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

PG
5038
R28S3

Radonova, Marysa Bosacka
Salony